SEFÎNE-İ TEBRÎZ: İKİ KAPAK ARASINDAKİ KÜTÜPHÂNE [*]

Abdülhüseyin Hâirî [**]
Çev.: Ali ERTUĞRUL [***]

1374 / 1996 yılında, mecmua sahiplerinden ve mecmua satışı yapanlardan birinin elinde seçkin bir yazma nüsha bulunduğundan haberim oldu. Bu kişi, bu nüshayı satma niyetinde idi. İçeriden ve dışarıdan bazı kimseler de onu satın alma uğraşı içinde idiler. Birkaç girişimden sonra zikredilen nüshayı Meclis kütüphânesinde ziyaret etmeyi başardım. Bu esnada, bu işle ilgili olarak arabuluculuk vazifesini üstlenen dostumdan bir teklif aldım. Burada, kendisinin Kütüphâne'ye büyük hizmetleri geçtiğini belirtmek[1] de bir hakşinâslık gereğidir. Nüsha sahibini de, mezkûr yazma nüshayı her ne kadar piyasa fiyatından az olmamakla birlikte, bir nüsha olarak arz ettiği kıymet bakımından hiçbir şey mesabesinde olan bir değerle bu Kütüphâne'ye devrettiğinden dolayı hayırla yad ediyoruz.

Sefîne'nin geçmişiyle ilgili olarak elde şöyle bir bilgi mevcuttur: Nüsha, hicrî 13. yüzyıl veya 14. yüzyıl başlarında, Nâsırüddin Şah Kaçar zamanında

* "Sefîne-i Tebrîz: Kitâbhâne-i Beyne'd-Deffeteyn", *Nâme-i Bahâristân –Mecelle-i Mütâla'ât ve Tahkîkât-i Nüsha-hâ-yi Hattî-*, Yıl 2, Sayı 2, Defter 4, Tahran, 1380 / 2001, ss. 41-64. Ayrıca makalenin kısmen özetlenmiş şekli için bk. "Sefîne-i Tebrîz ve Kâtib-i Ân", *Sefîne-i Tebrîz*, Derleyen ve yazan: Ebu'l-Mecd Muhammed b. Mes'ûd Tebrîzî, Tahran 1381 / 2003, ss. V-XXII (Merkez-i Neşr-i Dânişgâhi-yi Tahran). Makâlenin ikinci baskısı ile ilgili verilen künyeden de anlaşılacağı üzere, Meclis-i Şûrâ-yı İslâmî Kütüphanesi, No: 14590'da yer alan *Sefîne-i Tebrîz* nüshası, faksimile (tıpkı basım) olarak 1381 / 2003 yılında, Abdü'l-Hüseyin Hâirî ve Nasrullah Purcevâdî'nin mukaddimeleriyle birlikte Tahran Üniversitesi yayınları arasında XXXVIII + 1-734 sayfa olarak neşredilmiştir. Yazma nüshanın Abdü'l-Hüseyin Hâirî tarafından ilim alemine tanıtılması ile faksimile olarak neşredilmesi tarihi arasında eserle ilgili yapılan bazı çalışmalar şunlardır: Nasrullah Pûrcevâdî, "İrfân-i Asîl-i İranî der Sefîne-i Tebrîz", *Nâme-i Baharistân*, Yıl 1, Sayı 2, Tahran 1379 / 2001, s. 59-64 (Bu makaleye, faksimile neşrin başında, XXIII-XXVII. sayfaları arasında da yer verilmiştir.). *Sefîne-i Tebrîz*' deki iki kısa risâle de tashih edilerek basılmıştır. Bunlardan biri "Manzûme-i İmam Fahrü'r-Râzî der Mantık ve Felsefe" (*Ma'ârif*, Yıl 7, Sayı 3), diğeri de "Ferhengî Tanz-âmîz ez Istılahât-ı Sûfiyyân der Esâmî-yi Gazâhâ (*Nâme-i Ferhengistân*, c.V, Sayı 17)'dır. Ayrıca eserdeki "Fehleviyyet" ile ilgili olarak Ali Eşref Sadıkî ve "Faru'r-Râzî'nin Tebriz'e Seferi" ile ilgili olarak da Âl-i Davud incelemelerde bulunmuşlardır.

** Meclis-ı Şûrâ-yi İslâmî Kütüphânesi elyazması uzmanı ve katalog yazarı.

*** Ar. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi, e-mail: ali.ertugrul@deu.edu.tr

1 Rahîm Rahîmî. Kendileri, yıllarca Kitâphâne-i Meclis'in yazmalar kısmının mesulü ve toplayıcısı idiler.

Nâsırî döneminin müstevfîlerinden Mirzâ Muhammed Ali Tefrîşî[2]'nin uhdesinde idi. Hüseyin Musevî Ferâhânî, h. 1303 senesinde mezkûr müstevfînin izniyle bu *Sefîne*'de yer alan Esedî'nin *Lügat-ı Fürs* metnini istinsah etmiş ve Abbas İkbal Âştiyânî'ye intikal eden Ferâhânî'nin bu yazma nüshası da, *Lügat-ı Fürs* metninin basımında zikredilen bu kimselerin himmetiyle kullanılmıştır.

Yine bu *Sefîne*'nin, bir müddet de, fâzıl kimselerden olan ve kitap-şinâs ve mecmua sahipleri tarafından tanınan merhûm Sadru'l-Efâdil Mirzâ Lütf-Ali'nin uhdesinde kaldığına dâir bir haber de mevcuttur. Mezkûr şahıs, birkaç eski risâleyi içinde barındıran ve hâlen Kitâbhâne-i Meclis'te yer alan mecmualardan birine, kendi hattıyla birkaç risâle ilave etmiştir. Mesela *Mûnisü'l-'Uşşâk* risâlesi, bu *Sefîne*'de yer alan nüshadan istinsah edilmiş ve *Sefîne*'nin sonundaki tarih ve kâtibin yazısı Sadrü'l-Efâdil'in el yazması nüshasının sonunda da yer almıştır.[3] O, başka bir defterin başında da, bunun Hâc Bele'nin *Emâlî* isimli kitabından seçilerek derlendiğini belirten bir not düşmüş ve mezkûr defterin sonunda da bu hususu zikretmiştir –bu seçki, bugün bu defterde mevcut değildir-. *Sefîne-i Tebrîz*'in 519-538 sayfaları arasında yer alan ve aşağıda tanıtılmış bulunan *Emâlî*, Hâc Bele'nin hayli faydalı ve değerli bir eseridir. Sadrü'l-Efâdil'in notu, onun Hâc Bele'ye ve onun bu eserine âşinâ olduğunu göstermektedir.

Fâzıl kâtibinin "Sefîne" ismini verdiği ve "Sefîne" ismiyle zikrettiği (vr. 246a) ve bizim de bundan sonra "Sefîne" diyeceğimiz bu mecmua, hakîkaten, Tebrîz tarihinin bir kesitinin görülebileceği ve Tebrîzlilerin konuşma dilinin anlaşılabileceği, *Sefîne* kâtibinin büyük üstâdı Emînüddîn Hâc Bele, *Sefîne*'nin kâtibi Hâc Ebu'l-Mecd Muhammed b. Melik Mes'ûd, Zeynüddîn Seyfî, Bahâüddîn Ya'kûb, Bahâüddîn Haydar Kâşî (Tebrîz sâkini), Sa'düddîn Mes'ûd b. Ahmed Hâsebekî, Yusuf b. Ali Hüseynî gibi Tebrîz'de yaşayan ve Tebrîzli olan meşhur âlimler, müellifler ve şâirlerin tanınabileceği ve onların manzûm ve mensûr Arapça ve Farsça eserleriyle âşinâlık kesbedileceği bir aynadır. Yine, İmam Fahrü'r-Râzî'nin *Manzûme-i Fârisî der Mantık ve Felsefe*'si, Kemâlüddîn İsfehânî'nin *Risâle-i Kavsiyye*'si, Nizâmüddîn İsfehânî'nin *Risâle-i Kavsiyye*'si, Nizâmüddîn İsfehânî'nin *Münâzara-i Serv ü Âb*'ı gibi tanınmış müelliflerin tanınmamış eserleri de bu *Sefîne*'de görülebilir.

2 Muhammed Ali Han Tefrîşî birkaç yıl Birinci Tıraz Müstevfîliği yapmış ve sonraları lakabı, Mu'âvinü'l-Mülk olmuştur. Bk. Mehdî Bâmdâd, *Şerh-i Hâl-i Ricâl-i İran*, Tahran, İntişârât-ı Zevvâr, c. III, s. 455.

3 Şu noktayı hatırlatmak gerekir ki, Sadrü'l-Efâdil nüshası (*Sefîne*'deki) asıl nüsha ile kemiyyet ve keyfiyet bakımından fâhiş farklılıklar arz etmektedir. Bu zamana kadar bu hususa dikkat gösterilmemiştir.

Kendisi iki kapak arasındaki bir kütüphâne olan *Sefîne-i Tebrîz*, kitâp ismi verilmiş 209 risâleyi içinde barındırmaktadır. Bunlardan takrîben 20 başlık, kitâp ismi ve şekline göre kısa kalan bahislerden oluşmaktadır. Muhtemelen bunlar, kâtibin kitâb ismiyle bu *Sefîne*'ye naklettiği başkalarına ait telîflerin bir kısmından mürekkeptir.

Risâlelerden bazısı eksiktir. Eksik olan bu varakların, ciltleme esnasında –muhtemelen İran dışında yapılmıştır- düşmüş oldukları ve bir yerde (*Kitâb-ı Kifâye-i Begavî*) de risâlenin yapraklarının birbirine karıştırıldığı ortadadır.

Sefîne, 19 x 19 x 32 ölçülerinde olup, 368 varaktır. Bazı yapraklar 4 sütün hâlinde yazılmıştır. Yapraklara numara konulmuştur. Ayrıca risâle numaraları da konulmuştur, fakat bunlar bugün ancak bazı varaklarda görülebilmektedir. Nesih hattıyla daha iri yazılmış birkaç varak hariç ekseriyetle ince ve güzel bir ta'lîk hattıyla kaleme alınmış olan bu eser, Hâc Ebu'l-Mecd Muhammed b. Sadrüddîn Ebi'l-Feth Mes'ûd b. Muzaffer b. Ebi'l-Me'âlî Muhammed b. Abdülmecîd Tebrîzî Melikânî Kureşî isimli fâzıl ve çalışkan bir yazar tarafından h. 721–723 yılları arasında 724, 725 ve 736 tarihinde kaleme alınmış ve *Sefîne*'nin bitiminden sonra kâtibin kendisi tarafından ilâve edilmiş üç risâle hâriç- yazılmıştır. Bu *Sefîne*'de yer alan bütün risâlelerin ve kitapların nihayetinde bitiş tarihi, günün ve gecenin saati, hicrî hafta, ay ve yılı ve bazı risâlelerin nihayetinde de şemsî ay ismi dakîk olarak verilmiş, kitâbet mahalli olarak da Dârü'l-Muvahhidîn-i Tebrîz zikredilmiştir. Nüshaların bitiminde ard arda gelen tarihler kitâbet işinin sürecini ortaya koyacak şekildedir.

"Sefîne"nin İçindekilerinin Konuları İtibariyle Tertibi

Derleyenin veya kâtibin, risâleleri yazarken konu tertibine dikkat ettiği göze çarpmaktadır. Ancak bazı mülahazalarla bu tertibe riayet etmekten bazen sarf-ı nazar etmiştir[4]. Mevcut tertip şu şekildedir: Hadis, ahlak ve tasavvuf, fıkıh, usûl-i fıkıh, kelâm, Kur'ân ve tefsir lügati, Hz. Peygamber (a.s.)'in hayatı, İran ve sultanlar tarihi, Resûlüllah (s.a.s.) ve ailesiyle ilgili manzûm sözler, Arapça-Farsça lügat, nahiv, sarf, arûz, felsefe, edebî metinler (ekseriyeti seçilmiş manzûm ve mensûr yazılar), milel ve nihal, tasavvuf, nücûm ve ihtiyârât, reml, hesap, tıp, münşeât, defterdarlık, cifr, nebiler ve sultanlar tarihi, şiirler, rubâ'îlerden seçmeler, Farsça lügat, tasavvuf, musîkî, kimya, coğrafya, menâbir, Sühreverdî'nin ve Ahmed Gazalî'nin telifleri, edebiyat, tarih, edeb ve

4 Ebu'l-Mecd, *Menâbir-i 'Atîkî*'nin sonunda şöyle demektedir: "Hz. Muhammed'e âit bazı hadislerden sonra kaydedilmiş olan ... bütün bu risâlelerden önce bu latîfeleri getirmek istiyordum. Ancak ...mahdûmun kendisi buna râzı olmadı... risâlelerin ortasına koydu" (Menâbir-i Celâlüddîn 'Atîkî, *Sefîne*, vr. 332a).

hadis ile tarihî belgeler. Şimdi burada, *Sefîne*'nin kitâbeti hususunda dikkat çeken birkaç noktayı ifade etmek lazımdır:

Birinci nokta: Kâtibin, bu *Sefîne*'yi kitâbetle meşgul olduğu yıllar içinde, Cumâdiye's-Sânî ayının sonundan itibaren yazmayı bıraktığı ve Şevvâl ayına kadar da kitâbet işine el atmadığı göze çarpmaktadır. Zira kâtibin tahririnde –her yerde gün ve ayı kayd etmiştir- Receb, Şa'bân ve Ramazan ayları gözükmemektedir. Muharrem ayında da kitâbet azdır.

İkinci nokta: İçindekiler arasında yapılan tertip, doğal ve tarihî akışa aykırıdır. Şöyle ki, vr. 53a'ya kadarki ilk bir kaç risâle 722'de, *İntihâbü's-Sâmî fi'l-Esâmî* (vr. 53b-60a) 720'de, vr. 60a'dan başlayan *İntihâbü'l-Mesâdır*'dan vr. 76b'ye kadarki *'Avâmil-i Cürcânî* 721'de, *el-'Ukûd* (vr. 77a-77b) 722'de, İbn Hâcib'in *Manzûme-i 'Arûz*'u (vr. 78-79a) 721'de tahrir edilmiştir.

Bir diğer nokta, bazı yazımlarda göze çarpan hata ve yanlışlardır. *Akâid-i Fırak* nüshasındaki yanlışlar gibi hatalar ve durumlar ve Fahrüddîn Râzî'den iktibas ettiği bir risâledeki yanlışlar, muharririn Arapça ve Farsça kitaplardaki bazı ibarelere âşinâ olmadığını gösterir. Fahrüddîn Râzî'nin *et-Tenbîh 'ala Ba'zi'l-Esrâri'l-Mevdû'â fi'l-Kur'âni'l-Kerîm* adlı risâlesi, *Sefîne*'de üç isimle kaydedilmiş ve her defasında onun bir parçası özel bir isimle, bir keresinde de risâlenin tümü gerçek ismiyle *et-Tenbîh 'ala Ba'zi'l-Esrâr...* olarak yazılmıştır.

Zikredilmesi gereken başka bir nokta, *Sefîne* nüshasında incelenmeye lâyık armut şeklindeki mühürlerin yer almasıdır. Bu mühürlere bir şeylerin yazılmış olduğu açıktır, ancak bu yazılar imha olmuş olup onları okumak hiçbir şekilde mümkün değildir. Bu mühürler, bazı varaklarda hâlâ mevcuttur ve bir ya da iki yerde, sayfanın üçte birini kaplayacak şekilde birden fazla konulmuşlardır.

"Sefîne"nin Kâtibi, Ailesi, Tahsîli ve Telîfleri

Ebu'l-Mecd Muhammed b. Sadrüddîn Melik Mes'ûd b. Melik Muzaffer Tebrîzî –*Sefîne*'nin kâtibi-, köken itibariyle Kureyş'ten olup İran Azerbaycan'ına göç etmiş bulunan Tebrîz'in Melikler hanedânındandır. Bu hanedânın Tebrîz'de marûf bir kabristanı vardır.

Revzâtü'l-Cinân müellifi, Melikler hanedânı ve onların kabristanı hakkında şunları söylemektedir: "Mir Haydar Günbedî'nin tekkesinin arkasında yüksek... meşhur ve maruftur. Bu Melikler cemaatinin büyük bir şânı vardır. Kureyş'tendirler ve aralarında bazı dervişler ve sâhib-i hâl kimseler vardır".[5]

Ebu'l-Mecd'in dedelerinden bazısı da kitâbet ve hüsnü hat ehli kişiler idi-

---

5 Hâfız Hüseyin Kerbelâyî, *Ravzatü'l-Cinân ve Cennâtü'l-Cinân*, tashih: Ca'fer Sultan Kurrâyî, Tahran 1344, c. I, s. 450 (Bongâh-ı Neşr u Tercüme-i Kitâb).

ler. Mesela onlardan Rebî' b. Ye'îş oğlu Emînüddîn Muzaffer isimli birinin lakabı Zeynü'l-Küttâb idi (*Ravzâtü'l-Cinân*'daki Melikler hanedânının nesebi).

Melikler hanedanından gelen Ebu'l-Mecd'in dedelerinden şu ana kadar tespit edebildiğimiz birkaç kişiyi şöylece sıralayabiliriz.

1. Melik Mes'ûd b. Muzaffer (*Sefîne*'nin kâtibi Ebu'l-Mecd'in babası): O, Moğol İlhanlıları zamanında Tebrîz erkânından ve kâtiplerinden idi ve 744 yılında Süleyman Han zamanında vefat etti.[6] Melik Mes'ûd şiir söylerdi. Kardeşi *Hulâsatü'l-Eş'âr*'da ona ait beyitlere yer vermiştir (Fihrist-i Sefîne, *Hulâsatü'l-Eş'âr*).

2. Ebu'l-Mecd'in amcası ve Melik Mes'ûd (yukarıda zikredilen)'un kardeşi Melik Mahmûd b. Muzaffer: O da şairdi. 696 yılında vefat etti. Onun manzûm divanını, Ebu'l-Mecd Muhammed 716 yılında derlemiş ve bu *Sefîne*'ye edîbâne bir dîbâce ile kaydetmiştir (*Sefîne*, vr. 246a-251b). Melik Mahmûd'un ismi Edebiyat tarihinde zikredilmiş, fakat onun manzûm divanından bir bahis ve işaret yer almamıştır.[7]

3. Ebu'l-Mecd'in babasının amcasının oğlu Mecdüddîn Muhammed: Onun manzûm divanı, *Sefîne-i Tebrîz*'de kayıtlıdır (*Sefîne*, vr. 251b-253b). Hiçbir edebî ve tarihî kaynakta onun şâirliğinden ve divanından bir bahis ve işaret yoktur.

Ebu'l-Mecd'in Tahsîl Derecesi ve Üstadları

Sefîne'de yapılacak bir incelemeden Ebu'l-Mecd'in hadis, tarih, edebiyat ve riyâzî alanlarında Tebrîz'in büyük üstadları yanında ders okuduğu, kendisinin bu alanlarda mahâreti ve telîfleri bulunduğu ve telîflerinin pek çoğuna bu *Sefîne*'de yer verdiği ortaya çıkar.

Şimdi de, onun üstadlarından bir kaçının ismine ve bu *Sefîne*'de yer verdiği teliflerine işaret edelim.

a) Ebu'l-Mecd'in Üstadları

Bahâüddîn Haydar Kâşî: *Kitâb-ı Ed'iyyetü'n-Nebî* (a.s.)'nin müellifi. Ebu'l-Mecd bu kitabı 723'de müellifine kıraat etmiştir.

Emînüddîn Ebu'l-Kâsım el-Hâc Bele: Onun, Ebu'l-Mecd'in üstadları arasında özel bir yeri vardır. Ebu'l-Mecd, onun sözlerinden minber tarzında tuttuğu notları derlemiştir.

Celâlüddîn Abdülhamîd 'Atîkî: Bu *Sefîne*'de, onun ilmî şahsiyetine sâbib-i ders, fetvâ-yı müfessir, ârif-i bozorg isimleriyle âşinâ olmaktayız. Ebu'l-Mecd, genç-

6 Aynı eser, c. I, s. 468.

7 Dânişmendân-ı Azerbaycan, s. 361; Sa'îd Nefîsî, Tarih-i Nazm ü Nesr, ss. 224 ,749.

liğinden itibaren üstadının sevgisine mazhar olmuştur: "Minberde tezekkür buyurduğunda, onun va'z meclisinden geri kalmadım ve zihnime kaydettim. Eve gittiğimde, aklımda kalan şeyleri yapraklara geçirdim" (*Dîbâçe-i Menâbir-i 'Atîkî*, vr. 332a).

Sa'düddîn Mahmûd b. Abdülkerîm Şebüsterî: 7-8. yüzyılın meşhur ârif ve şâiri olan Sa'düddîn Mahmûd, 725 yılında hayatta idi. Ebu'l-Mecd Muhammed b. Mes'ûd'un ondan müsned bir hadis nakletmesi, Şebüsterî'nin onun üstadı ve icâzet şeyhi olduğunu gösterir.[8] Bu hadisin tarihinin 725 olmasından, Şebüsterî'nin vefatıyla ilgili çeşitli rivayetlerin içinden sadece *Heft İklim*'in sözünün hakîkate yakın olduğu ortaya çıkar. Konuyla ilgili meşhur olan ve Şebüsterî'nin kabrinin yenilenmesi esnasında Hâc Mirzâ Ağasî'nin emriyle kabir taşına nakşedilen 720 tarihi doğru değildir. *Sefîne-i Tebrîz*'den elde edilen bu husus da, onun tarihe katkılarından biridir.[9]

Şerefüddîn: Ebu'l-Mecd onun huzurunda bir müddet bulunmuş ve 717'de, *Münâzara-i Çeşm ü Gûş ve Zebân der Mahzar-ı Dil* adındaki edebî bir risâleyi onun izniyle kaydetmiştir (*Sefîne*, vr. 122a-124a).

b) Ebu'l-Mecd'in Telîfleri

Daha önce işâret edildiği üzere o, kendi telîflerinin ekserisine bu *Sefîne*'de yer vermiştir. Şimdi onun telîflerinin fihristini verelim:

el-Kâfiye fî 'İlmi'l-'Arûz ve'l-Kâfiye: Bu eseri 715 yılında telîf etmiştir.

Münâzaratü's-Sem' ve'l-Basar, Münâzara-i Çeşm ü Gûş ve Zebân der Mahzar-ı Dil. 717'de telîf etmiştir.

Münâzara-i Nazm ü Nesr. Kendi deyişine göre, bunu "kendi hutbesinde ve şiir mecmuasının dîbâcesinde kaydetmiştir". Onun divanından sadece bu hutbe ve dîbâcenin elde olduğunu hatırlatmak gerekir. Onun divanın nüshası *Sefîne*'de yer almamaktadır. Başka bir yerde de onunla ilgili bir işârete rastlamadık. Onun şiir söylediği kesindir. *Sefîne*'nin birkaç yerinde kendisine ait beyitlere yer vermiştir. Mesela Celâlüddîn 'Atîkî'nin medhiyle ilgili bir kasîdede ve *Hulâsatü'l-Eş'âr fi'r-Rubâ'iyyât* isimli kitapta (vr. 298-397) da kendisinden birkaç rubâ'î zikretmiştir (*Sefîne*'nin fihristinde görülebilir).

Münâzaratü'n-Nâr ve't-Turâb. Hz. Adem'in ve şeytanın yaratılmasının sırlarına işaret eden bu eseri, üstâdı Emînüddîn Hâc Bele minberlerden birine imlâ ettirmiştir.

---

8 Başka bir nokta, Şebüsterî'nin irfânî kimliğine ilave olarak onun hadis alimlerinden ve icazet şeyhlerinden sayıldığının ortaya çıkmasıdır.

9 Hamdullah Müstevfî, *Tarih-i Güzîde*, Haz. Abdü'l-Hüseyin Nevâyî, Tahran 1339, s. 751 (Emir Kebir); Emîn Ahmed Râzî, *Heft İklim*, Tashih: Cavad Fâzıl, Tahran, trhs., c. III, s. 230.

el-Mûciz fî A'dâdi'l-Vifk. O, bunu mahdûmlarına yardımda bulunmak amacıyla yazdığını söylemektedir.
Tedvîn-i Menâbir-i Celâlüddîn 'Atîkî
Bedâyi'u's-Sâhibiyye fî Ba'zi'l-Ahbâri'n-Nebeviyye
Muhtasar Mervî 'ani'Nebiyyi Sallallahu ve Aleyhi ve Âlihi. Ebu'l-Mecd'in icâzet şeyhi Sa'düddîn Mahmûd Şebüsterî'den rivâyetle 725 yılında yazmış olduğu bir hadis risâlesidir.

"Sefîne"deki Âlimler ile Müellifler ve Telîfleri

Sefîne-i Tebrîz'in önemli özelliklerinden biri Tebrîzli ya da Tebrîz'de ikâmet eden âlimlere ait eserleri içermesidir. Bunların isimleri mevcut kaynaklarda geçmemekte ya da her ne kadar onlardan biriyle ilgili kısa bir bahis geçiyorsa da eserleriyle ilgili bir atıf ve işârete tesadüf edilmemektedir. Diğer bir özellik de, *Sefîne*'de bir telîfi yer alan bazı meşhur âlimlerin, terâcim ve fihristlerde bu eserine bir işâret bulunmamasıdır. Mesela Fahrüddîn Râzî'nin *Manzûme der Mantık ve Felsefe*'si gibi.

Başka bir özellik ise, bazı meşhur âlim ve şâirlerin telîflerinden bir nüshanın *Sefîne*'de yer almasıdır. Bu nüsha, diğer nüshalar ya da basılmış nüshası ile karşılaştırıldığında pek çok ihtilâflar ortaya çıkmaktadır. Bu ihtilâflar metinde, bazen nüshanın isminde ya da müellifinin adında olabilmektedir. Mesela Fahrüddîn Râzî'nin *Tuhfe der Luğat-i Fârisî*'si, diğer nüshalarda ekseriyetle *Hamd ü Senâ* ismiyle Reşîdüddîn Vatvat'a nispet edilmektedir. Yine Zeynüddîn Seyfî'nin *Mebde' ve Me'âd*'ı, diğer nüshalarda *Âğâz ü Encâm* ya da yine *Mebde' ve Me'âd* ismiyle Esîrüddîn Ebherî'ye nispet edilir. Ayrıca *Veys ü Râmîn*'den bir bölüm ve *Şâhnâme*'den de bölümler yer almaktadır.

'İzzüddîn 'Atâyî (nüshanın kitâbet tarihi olan 723'te hayattadır)'nin *'Aşk-nâme*'si. Bu mesnevîden *'Uşşâk-nâme* ismiyle ve 'Irâkî'ye nispetle bahseden en eski nüsha, 826 (*Sefîne*'de bulunan nüshadan 100 yıl daha sonra) tarihlidir. *Sefîne* nüshasında 'Atâyî mahlasıyla geçen bütün beyitler, diğer nüshada ya 'Atâyî yerine 'Irâkî konularak verilmiş ya da ilgili bütün beyitler hazfedilmiştir. Mesela bu mesnevînin başlarında mahlasları hazfedilmiş bulunan bir beyitte mazmunların ondan önce mevcut olan beyitle irtibatı, şâirin mahlasının 'Irâkî değil, 'Atâyî olduğunu kesin olarak ortaya koymaktadır.

Dostun hazinesinden çorba verdiler	Bana bu şiveyi 'atâ ettiler
'Atâmla âşinâlık oldu	O 'atâdan künyem 'Atâyî oldu

(*Sefîne*'nin fihristine bakınız.)

Emînüddîn Hâc Bele

Sefîne'de zikredilen müellifler ve âlimler arasında özel bir şahsiyet olan Emînüddîn Ebu'l-Kâsım el-Hâc Bele (ya da Bala) Tebrîzî, *Sefîne*'yi tedvîn eden Ebu'l-Mecd'in üstâdı ve pek çok telif eserin sahibidir. Ebu'l-Mecd, ondan dâima Emînüddîn Ebu'l-Kâsım el-Hâc Bele ismiyle, bazen de Ebu'l-Kâsım künyesini hazfederek bahseder. Yine, daha önce de işaret edildiği gibi, terâcim ve tarih kitaplarında ondan söz edilmemiştir. Yalnız Sâbih-i Divan'ın Türkiye'ye yaptığı seferde yanında bulunan ve Reşîdî'nin tefsîrine takrîz yazanlardan biri olan Tebrîz âlimlerinden biri, onun ismini bazı metinlerde zikretmiştir. Onun doğum ve vefat tarihi ile hayatının diğer yönleri bu zamana kadar bilinmiyordu. Emînüddîn Hâc Bele'nin vefat tarihi ve yeri hakkında elimizde bulunan ilk ve tek belge –bunun ortaya çıkması da *Sefîne-i Tebrîz*'in bereketlerindendir-, *Sefîne*'nin içindekilerinde yer alan *Risâle-i Tarîkü'l-Ahiret*'tir.

Bu risâle, Emînüddîn'in oğlu Şerefüddîn Osman[10] tarafından telîf edilmiştir. O bu risâleyi, babasının vefâtı münâsebetiyle ve dünyanın bir değer arz etmediğini ortaya koymak amacıyla yazmıştır. O, Emînüddîn'in vefât tarihini 17 Ramazan 720, Dımaşk olarak kaydetmekte ve içinde "Bele" kelimesinin kullanıldığı Pehlevice bir beyit vermektedir.

Tarîkü'l-Ahiret nüshasının eksik olması ve son kısmının *Sefîne*'den düşmüş bulunması nedeniyle, Emînüddîn ve hayatı hakkında bu nüshada başka noktalara işaretler var idiyse de, bunlar artık bizim için müşahhas değildir. Eğer bunun tam bir nüshası bulunabilirse, başka bilgilere de ulaşmak mümkün olabilecektir.

Şimdi de Emînüddîn Hâc Bele'nin ismi ve onun ilmî ve fikrî metod ve mevkii ile ilgili birkaç noktayı incelemeye geçelim:

İlk olarak "Bele" kelimesiyle ilgili hususa değinelim: *Sefîne-i Tebrîz*'de, her nerede Emînüddîn zikredilmişse, Hâc Bele (elifsiz) unvanıyla birlikte getirilmiştir. *Dânişmendân-ı Azerbaycan* isimli kitapta, Emînüddîn Hâc Bele (elifsiz)'den Sâhib-i Divân'ın Türkiye seferinde yanında bulunanlardan ve Reşîdî'nin tefsîrine takriz yazmış olanlardan biridir, diye söz edilmektedir. Kerbelâyî'nin merhûm Sultan Karayî'nin tahkikiyle neşredilen *Ravzatü'l-Cinân*'ında Emînüddîn Hâc Bele (elifli)'den, Tebrîz'de büyük tasavvuf şeyhlerinden Şeyh Hasan Bulgarî'yi görmeye Hâce Hümâmüddîn ile birlikte gidiyordu, şeklinde bahsedilmektedir.[11]

Bele kelimesinin açıklanmasında en kabul edilebilir yorumun şu olduğu

10 Ondan *Nüzhetü'l-'Uşşâk* isimli bir risâle eldedir (*Fihrist-i Kitâbhâne-i Meclis*, c. II, s. 1455).

11 *Ravzatü'l-Cinân*, c. I, s. 154.

görülmektedir. Kelimenin "bâla" şekli, Türkçe'de tazîm amacıyla bazı büyüklerin isminin önüne getirilerek kullanılmaktadır. Mesela: Bâla Hasan Benîsî, Bâla Hasanî Şebüsterî, Bâla Halil Sûfiyânî.[12] Bu hususta zikredilen diğer ihtimallerin makul bir tarafı bulunmamaktadır.

Ancak şu noktaya da dikkat etmek gerekir. Tazîm için kullanılan bâla kelimesi isimlerin başında kullanılmaktadır. Bu unvanla ilgili delil olarak getirilmiş ve yukarıdaki satırlarda mülâhaza edilmiş misaller, bâla kelimesinin isim sonlarında değil, sadece isimlerinin başında kullanıldığını göstermektedir. Emînüddîn Tebrîzî'nin kitaplarının diğer bir kısmında tasavvuf şeyhleri "bele ya da bâla unvanı olmaksızın" zikredilmiştir. Bazı karîneler, muhtemelen Ebu'l-Mecd'in üstâdı Emînüddîn'in büyük âlim ve âriflerden olduğunu teyid etmektedir. Mesela Şeyh Mahmud Şebüsterî *Sa'âdet-Nâme*'de açık olarak onu ismiyle zikretmekte ve şöyle demektedir: Fusûs ve fütühâtın mütelaasından elde edilemeyen kalbî huzur ve sükûnü ve Allah'ı bilmeyi üstadı Emînüddîn'den öğrendi.

Kendi uzun ömrümden bir müddet	Tevhid'i öğrenmeye sarf ettim
Fütûhâtdan ve fusûs-ı hikemden	Az ya da çok hiç boş vakit geçirmedim...
Benim şeyhim ve üstadım Emînüddîn'dir	el-Hakk öyle cevaplar verdi
Ben böyle bir üstad başka hiç görmedim	Kafirler onun temiz yolu üzere olsunlar

Gülşen-i Râz'ın başında da Şebüsterî, iki yerde ondan "tecrübeli adam" ve "iş emreden adam" şeklinde bahsetmekte ve sorulmuş bazı sorulara cevap vermesini istemektedir. Şebüsterî, bu iş emreden ve tecrübeli adamın isteğine göre amel etmiştir. *Mefâtîhu'l-İ'câz* müellifi de Emînüddîn Tebrîzî'nin Şebüsterî'nin şeyhi ve mürşidi olduğunu söylemektedir.[13]

Emînüddîn Hâc Bele'nin İlmî ve İrfânî Mevkii

Telîflerinin mütalasından, onun irfânî bir mevkie ve bir tekkede irşâd makâmına sahip olmanın (minberlerinden ve risâlelerinden onun virdler ve sülûk vazifeleriyle irtibâtlı olduğu âşikârdır) yanında fıkıh, usûl, kelâm, felsefe, arûz gibi resmî ilimlerde de yüksek bir konuma sahip olduğu ortaya çıkmakta-

12 Aziz Devlet-âbadî, Suhanverân-ı Azerbaycan ez Katrân tâ Şehriyar, c. II, s. 539.

13 *Mefâtîhü'l-İ'câz*, mukaddime ile birlikte neşr. Keyvân Semî'î, 1379, s. 38. Kaynakların bazısında Emînüddîn Tebrîzî'den Şebüsterî'nin talebesi olarak söz edilmekte ve *Gülşen-i Râz* üzerine yazılmış bir şerhe göre de mürebbisi olarak onun ismi verilmektedir. Şebüsterî'nin Emînüddîn isimli bir talebesi olduğunu bilmediğimiz kesindir. *Gülşen-i Râz Şerhi*'nin nüshası -Müstezâd Aynüddîn Dezfûlî- mürebbi ile ilgili hususta bir tahrifât bulunduğunu gösterir (Gülçin Me'ânî, *Neşriyye-i Nüsha-hâ-yi Hattî*, Sayı 4, s. 54; *Dânişmendân-ı Azerbaycan*, s. 336; Münzevî, c. II, s. 1248).

dır. O, kelâm ve felsefede kendine mahsus görüşlere sâhip idi. Misâl olarak "*Kitâbü't-Tezkire fi'l-Usûliyin ve'l-Fıkh*"ta ve onun diğer kitâbında ilim ve akıl felsefesi hakkında mütalaalarda bulunulmuştur. Bu iki risâleden, bilhassa da *Risâle-i Tezkire* –kelam bölümü-'den cebr ve tefvîz meselesi hakkında İmam Eş'arî –ona "imamımız" demektedir-'nin karşısında müstakil bir fikre sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Emînüddîn, zikredilen mesele hakkında, büyük masûm imamların öğretilerinden çıkarılan Şi'anın görüşünü, "muhakkiklerin nazariyesi" ismiyle vermeyi tercih etmiştir. Emînüddîn'in ilmî mevkiiyle ilgili başka bir belge, tefsîrî-kelâmî bir meseleyle ilgili olarak Adudüddîn Îcî'nin müşkillerini beyan eden risâlesidir.

Mevâkıf sahibi Adudüddîn Îcî'nin, Emînüddîn Tebrîzî'nin muasırı olan âlimlerden biri olduğu açıktır. "Şayet siz, kulumuza indirdiğimiz Kur'ân konusunda bir şüphe içerisinde iseniz, haydi onun bir benzerini getirip ortaya koyunuz. Allah'tan başka sizin bunu yapacağınıza tanıklık edebileceklerini sandıklarınızı da yardıma çağırınız." (Bakara, 2/23) ayetininin, Zamahşerî'nin Keşşâf'taki görüşüne göre tefsir edilmesine itiraz etmiştir. Mucîrüddîn Cârbordî ve İftihârüddîn Dâmeğânî gibi bazı âlimler, buna cevap vermişler ve meseleyle ilgili müşkilleri halletmişlerdir. Emînüddîn Tebrîzî de Adudüddîn'in müşkillerinin halli hususunda bir risâle kaleme almıştır. Emînüddîn'in bu reddiye risâlesinden bir nüsha Meclis Kütüphane'si Tabatabaî bölümü 1231 numaralı mecmuada yer almaktadır (Fihrist, c. XXIII, s. 832).

Emînüddîn Hâc Bele'nin bilgisinin genişliğini ve ilmî kapasitesini, *Sefîne*'de yer alan eserlerinin birinden çıkarmak mümkündür. *Emâlî* ismini taşıyan bu risâlesini, talebesi Ebu'l-Mecd onun imlâsıyla tedvîn etmiş ve adını *el-Letâifü'l-Leâlî* koymuştur.

Emâlî'de Emînüddîn çok tesadüf olunmayan bir takım tarihî, edebî ve ilmî bilgileri ve bahisleri bir araya getirmiştir. Ebu'l-Mecd'in himmetiyle tedvîn edilen bu eserdeki bilgiler, Emînüddîn Hâc Bele'nin ilim ve tarihin incelikleriyle ilgili geniş ve derin bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. *Emâlî*'nin detaylı bir konular fihristini bu mukaddimede arz etmeye niyetliyiz. Umarım bunun için fırsat buluruz. Herhalde, Hâc Bele'nin imlâlarıyla kaydedilmiş olan en parlak ve en kıymetli latifelerinden biri, bu fehlevilerden oluşmuş hazinedir: Beş ve on beyitlik kıtalardan oluşan yüzden fazla Fehlevice beyit, Dilhûn-rûz (6. yüzyıldan), Hâce Muhammed Kececî (meşhur ârif), Pehlivân Ahmed Gevherân, Pir Ali Fahhâr ve Pir Hâmid gibi Tebrîz'in Fehlevice konuşan meşhurlarından bir gurubun ismi. Tebrîz'de Fehlevice konuşan bu kimseler Fehlevî = Azerî lehçesiyle soru sormuşlar ve cevap vermiş-

lerdir.

Fehlevice ıstılahlarla ilgili tarihî bir şerh ile ûrâmenân, şervînân ve nâdûkîl kelimelerinin tarihî tefsiri verilmiş, daha sonra sırasıyla şu konulara değinilmiştir: Fahrü'r-Râzî'nin Tebrîz'de zâhid bir Fakih (6. asrın meşhûr âlimi) ile yaptığı mülâkâtın hikayesi, Râzî'nin felsefî sorusuna Fakih'in Fehlevî dilinde verdiği cevap, Fahrü'r-Râzî'nin hayatıyla ilgili karanlıkta kalmış noktalar, Hâce Nasîrüddîn Tûsî'nin Hâce Kerîmüddîn Kîşî ile vefat etmeden önceki önemli konuşması, İbn Sînâ'nın ölmeden önceki semâ' mâcerâsı, Ebu Ali'yle yapılmış ve tarihlerden hiçbirine yansımamış bulunan mülâkât, Dilhûn-rûz –Tebrîzli meczûb-'un şiirleri ve sözleri (Şeyhlerden birinin vefat etmesinden sonra Fehlevî lehçesiyle ve raks ve cezbe halinde iken söylenmiştir.). (*Sefîne*'nin tam fihristine bakınız.)

Emînüddîn Hâc Bele'nin Telîfleri

Sefîne' de onun on üç eserine yer verilmiştir. Şimdi bu telîflerin özetle bir fihristini verelim:
İntihâbu İhyâi Ulûm, Gazâlî.
el-Hidâye fî Usûli'l-Fıkh
et-Tezkire fi'l-Usûliyyîn ve'l-Fıkh
Evrâd-ı Emînüddîn
Virdü's-Subh (Kur'an-ı Kerîm ayetleri ve sûrelerinden derlenmiştir)
Ba'zu Tevârihi Resûlillah (s.a.s.) (Begavî'nin Mesâbîh'ine hâşiye)
el-Minhâc fi Ulûmi'l-Edeb (Sadece birinci bölüm: Ferheng-i Luğat-i Kur'ân-ı Kerîm)
'Arûz-ı Fârisî
Münâzaratü'n-Nâr ve't-Turâb (Emînüddîn'in minberdeki imlâlarından olup Ebu'l-Mecd tarafından 7 Şevvâl 716'da tedvîn edilmiştir)
ez-Zübde' fi'l-'Ulûmi'l-Hakîka (mantık bölümü)
Emâlî = el-Letâifü'l-Leâlî (Merhûm Sadrü'l-Efâdil bundan bir seçki oluşturmuştur)
İntihâb-ı Rubâ'iyyât, Evhâdüddîn Kirmânî
Risâle-i İlm ve Akl (felsefe)

Konunun geri kalan kısmına "Sefîne-i Tebrîz'deki Âlimler ve Müellifler" isimli başlığın altında yer verilmişti. Başka bir deyişle, ismi ve eserleri sadece *Sefîne-i Tebrîz*' de yer alan âlimlere ve nüshası sadece bu *Sefîne*' de bulunan bazı meşhur kimselerin eserlerine değindik. Bunlarla ilgili bir tahkikte bulunmak daha fazla vakte ve yere ihtiyac göstereceğinden, şu an onların bir fihristini vermekle yetineceğiz. *Sefîne*' de zikredilen diğer müelliflerin isimleri şunlardır:

1. Yusuf b. Ali Hüseynî (İntihâb-ı Mesâbîh-i Beğavî) 2. Bahâüddîn Haydar Kâşî (Ed'iyyetü'n-Nebî) 3. Şeyh Zâid b. Sa'îd Tûsî (Erba'ûn Hadîs der Kısas-ı Fukarâ ve Ehl-i Tasavvuf) 4. Bahâüddîn Ya'kûb (İktibâs ve Tercüme-i Menâsik-i İhyâü'l-Ulûm) 5. Selâhüddîn Mûsâ 6. Nasîrüddîn Ubeydullah 'Abîdî (Bîst Bab der Usturlâb) 7. Sa'düddîn Mes'ûd Hâsebekî (el-Bedî' der Hesâb ve Tuhfe der Reml) 8. Mecdüddîn 'Alekâyî (İhvâniyyât) 9. Kâtibin babasının amcasının oğlu Mecdüddîn Muhammed Tebrîzî (Divân-ı Şi'r) 10. İzzüddîn 'Atâyî ('Aşk-Nâme) 11. Zeynüddîn Seyfî (Mebde' ve Me'âd) 12. Şerefüddîn Osman (Tarîkü'l-Ahiret) 13. Abdülazîz Kâşî (Kalemiye).

* * *

Bu *Sefîne* hakkında eksik kalmış ve söylenecek daha pek çok söz mevcuttur. Mesela: Tanınmayan müellifler tanınır kılınmalı, tanınmayan kitaplar, kitap bilimi ile uğraşan kişiler tarafından tekmîl edilmelidir. Diğer nüshalarla olan ihtilafları, tanınamayan isimler ve diğer pek çok nokta gibi nüshaların özellikleri ortaya konmalıdır. Son olarak burada, bu *Sefîne*'nin geçmişine dâir elinde bilgi bulunan yazma nüshalarla ilgili kimselerin, *Sefîne*'nin bugün bulunduğu yer olan Kitâbhâne-i Meclis ile irtibata geçmelerini tavsiye ediyoruz.

1. İntihâbü'l-Mesâbîh (s. 2-30)* (Arapça)

Hüseyin b. Mes'ûd Beğavî (ö. 516)'nin Yusuf b. Ali b. Hasan Hüseynî (8. asrın başları)'ye istinaden oluşturduğu *Mesâbîhü's-Sünne* isimli kitaptan yapılmış seçkidir. O, vatanından ayrılıp Türkiye (Rum)'de ikameti seçtiği esnada bu seçkiyi telif etmiş ve ülkenin sultanı Sultan Ebu'l-Feth Keykubad b. Sultan Ferâmerz Selçukî'ye hediye etmiştir. Yusuf b. Ali, Ahmed b. Muhammed b. Zâhid Gaznevî'den, o Muhammed b. Mahmud Sedîdî Rûzenî Hanefî (ö. 699 civarı)'den ders almıştır. Bu seçkinin sonlarında (Menâkıb-ı Âl-i Beyt-i Resûl Sallâ'llâhu Aleyhi ve Âlihi Babında) havuz ve sakaleyn hadisine yer verilmiştir. Bu kitaptan söz edildiğini duymadım veya onun başka bir nüshasını şimdiye kadar görmedim. Bu nüshanın katibi, asıl nüshanın üzerinden istinsah etmiştir.

Kitâbet tarihi: 29 Şevvâl 722, Perşembe, Yatsı'dan sonra.

2. Ed'iyyetü'n-Nebî Salâ'llâhu Aleyhi ve Âlihi (s. 31-36) (Arapça)

Kâtip Ebu'l-Mecd'in rivâyet şeyhi Bahâüddin Haydar Kâşî (723'de hayatta idi)

* Makâlenin *Nâme-i Bahâristan*'daki ilk neşrinde varak numaraları verilmekte idi. Ancak, aynı makalenin *Sefîne-i Tebrîz*'in faksimile neşrinin mukaddimesi olarak verilen ikinci baskısında bu varak numaraları kaldırılmış ve *Sefîne* metnine de sayfa numaraları konulmuş idi. Bu nedenle biz de *Sefîne-i Tebrîz*'in faksimile neşrindeki sayfa numaralarını esas alarak risâleleri tekrar numaralandırdık [müt].

tarafından telîf edilmiştir. Bu kitap, 6 babtan oluşur. Babların fihristi dibacede geçmektedir. Kâtip, kendi nüshasını müellifin asıl nüshası ile mukabele etmiştir. Mukabele, 723 yılının Cumadî'sinde sona ermiştir.

Kitâbet tarihi: 2 Zilkade 722, Cumartesi, Yatsı'dan sonra.

3. el-Erba'ûn fî'l-Ehâdîsi'n-Nebeviyye fî Fazli'l-Fukarâi ve Ehli't-Tasavvuf (s. 36-37) (Arapça)

eş-Şeyh Zâid b. Sa'îd Ahmed (...) b. el-Hüseyin et-Tûsî tarafından telif edilmiştir. Müellif, hadis metinlerini senedlerini hazfederek (mürsele) vermektedir. Ancak, ilk hadis ile kırkıncı hadisin iki tarikten gelen senedleri vardır. İlk hadis, fakr ve zenginliğin esrarı, zenginlerin vazifeleri ve fakirlerin faziletleri ile ilgilidir. Müellif ve kitabının ismine başka bir kaynakta tesadüf edilmemektedir.

Kitâbet tarihi: 2 Zilkade 722, Cumartesi.

4. İntihâbu İhyâi'l-'Ulûm (s. 37-54) (Arapça)

Emînüddin Ebu'l-Kâsım el-Hâc Bele (ö. 720). Bu seçki, aslı olan Gazalî'nin *İhyau Ulûmi'd-Dîn*'i gibi 4 kısımdan, her kısım da 10 babtan oluşmaktadır. Nüsha, Onuncu fasıldaki dördüncü kısmı içerir. Geri kalan kısım, nüshadan düşmüştür.

5. Makâmâtü ve Ahvâlü Ehli Ma'rifet (s. 55-56) (Arapça)*

Kur'ân, hadis ve ariflerin sözlerinden deliller getirilerek "el-Kavl..." isimli başlıklarla kaleme alınmış kitabın bir bölümüdür (37. kavlden 57. kavle kadar). Müellif, Muhammed b. Hafîf ve Muhammed b. Mûsâ ile sufî ve vâizlerin ileri gelenlerinin yer aldığı bir topluluktan nakillerde bulunmaktadır.

6. el-Kasâidü'l-Vitriyye (s. 57) (Arapça)

Muhammed b. Reşîd Bağdâdî (ö. 662) tarafından telîf edilmiştir. Peygamberin (s.a.s.) sîreti ve medhiyle alakalıdır. *Keşfü'z-Zünûn* ve yazma nüsha fihristlerinde, *Vitriyye*'nin 29 kasîdeden ibaret olduğu ve her kasîdenin de 21 beyitten oluştuğu zikredilmektedir. Fakat eldeki nüshada her kasîde 7 beyittir. *Keşfü'z-Zunûn*'da ve diğer bazı belgelerde *Vitriyye* kasîdelerinin tavsifi oldukça karışıklık arz etmektedir.[14] Kasîdelerin doğru bir tavsifi, Kahire Dârü'l-Kütüb fihris-

---

* Makâlenin *Nâme-i Bahâristân*'daki ilk neşrinde 7. sırada yer alan bu risâle, *Sefîne-i Tebrîz*'in faksimile neşrinin mukaddimesi olarak verilen ikinci baskısında 5. sırada verilmiştir. Daha geniş açıklama için 9. risâlenin dipnotuna bakınız [müt.].

14 *Keşfü'z-Zunûn*'da, *el-Kasîdetü'l-Vitriyye* Abdülkerim Halebî tarafından, *el-Vitriyye* Muhammed

tinde görülebilir. Eldeki nüsha "kaf" harfinden itibarendir.

Kitâbet tarihi: 14 Zilhicce 722, Perşembe günü Akşam ile Yatsı arası.

7. el-Hidâye fî Usûli'l-Fıkh (s. 58-59) (Arapça)

Emînü'd-Dîn el-Hâc Bele (ö. 720). Bu kitapta 3 kısım vardır. Birinci kısım, fakîhte bulunması gereken özelliklerin ehemmiyetini beyan ve tarif eder. Bu nüshanın sadece birinci kısmı *el-Hidaye*'dendir.

Kitâbet tarihi: 14 Zi'l-Ka'de 722, Perşembe günü gecesi, Yatsıdan sonra.

8. et-Tezkiretü fî'l-Usûliyyîn ve'l-Fıkh (s. 60-70) (Arapça)

Emînü'd-Dîn el-Hâc Bele. Şu tertiple üç kısım üzerine bina olunmuştur: Birinci kısım, Eş'arî mezhebine göre Kelâm usûlündeki faydalar[15], ikinci kısım Fıkıh usûlündeki faydalar, üçüncü kısım kitâb-ı tahâretten kitâb-ı kazâya kadarki fıkhî meseleler.

Birinci kısımda, Allah'ın fiilleriyle ilgili "Tenbîh" adını taşıyan kelâmî bir bahis vardır. Eş'arî ve Mu'tezilenin sözlerini nakl ve reddeder. Sonra şöyle der: Muhakkikler cebr ve tefvîzin olmadığını, "el-menziletü beyne'l-menzileteyn" olduğunu söylerler..." İmam hakkında da şunu söylüyor: "Bilinmese de ölen kişinin sözünü yerine getirmek için imamın nasbı gerekir..."

Nüshanın yaprakları ciltleme esnasında birbirine karışmıştır. Üçüncü kısımdan (fıkıh meseleleri) sadece taharetle ilgili meseleler mevcuttur. Nüsha eksik olup ilk yazım tarihi yoktur.

Kitâbet tarihi: 722 yılının 14 Zi'l-Ka'de Perşembe gününden 17 Zi'l-Ka'de Pazar gününe kadar, güneş Yay burcunda iken.

9. Kitâb der Fikh-i Şâfi'î = Kifâyetü fî'l-Fürû' (s. 70-82) (Farsça)[*]

Hüseyin b. Mes'ûd Ferâi Beğavî (ö. 516) tarafından telîf edilmiştir. *Keşfü'z-Zünûn*'da *Kitâbü Kifâye*, Farsça ve Ferâi Beğavî tarafından telîf edilmiştir, den-

---

b. Reşîd Bağdâdî tarafından telîf olunmuştur, şeklinde zikredilmektedir. Başka karışıklıklar da mevcuttur.

15 Müellifin tabiri şöyledir: Ehl-i Sünnet'in ve de imamımız el-Allâme Ebi'l-Hasan el-Eş'arî'nin ashâbının yolu üzerine.

* Makâlenin *Nâme-i Bahâristân*'daki ilk neşrinde 5. ve 6. sıralarda "Kitabün fî'l-Fıkh" (vr. 29a-32b) ve "Kitab der Fıkh-ı Şâfi'î = Kifâyetü fî'l-Furû'" (vr. 32b-36b ve 41a-42b) şeklinde iki başlık bulunmaktadır. Fakat *Sefîne-i Tebrîz*'in faksimile metin neşrinin mukaddimesi olarak yer verilen bu makâlenin ikinci baskısında, aslında "et-Tezkire fî'l-Usûliyyin ve'l-Fıkh"ın bir bölümü olduğu anlaşılan 5. başlık hazfedilmiş, 6. başlık da "et-Tezkire"den sonra dokuzuncu sırada verilmiştir. Biz de makâlenin ilk neşrinde 5. ve 6. sıralarda yer alan bu başlıklardan ilkini kaldırmayı, ikincisini de "et-Tezkire"den sonra 9. sırada vermeyi uygun bulduk [müt.].

mektedir. Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ndeki bir nüsha, Beğavî tarafından telif edilmiş Farsça bir fıkıh kitabı olarak tavsif edilmektedir. *Fihrist*'in müellifi, bunun *Kifâye* olabileceğine ihtimal vermektedir. Bizim nüshamızın bir kısmı, Üniversite nüshası ile uygunluk arz etmekte, bazı kısımları da ayrılık göstermektedir. Bu kitabın başlangıcında, itikadlar hakkında kısa bir bölüm ve daha sonra da fıkıh bablarından bir kısım yer almaktadır.[16] Nesri eskidir. Farsça Fıkıh kelimeleri ve terkipleri için muteber bir kaynağı vardır. Nadir ve az bulunan bir nüshadır. Kifâye ismi, nüshada zikredilmiştir. Nüshanın yaprakları ciltlenirken birbiriyle karıştırılarak yer değiştirmiştir.

Kitâbet tarihi: 20 Zilkade 722, Çarşamba, İkindi namazından sonra.

10. Menâsik-i Hac (s. 82-90) (Farsça)

Bahâüddin Ya'kûb (nüshanın kitâbeti esnasında hayatta idi) tarafından telîf edilmiştir. Haccın ve umrenin âdâb ve esrârı, haccın hükümleri ve sıhhatinin şartları ile haccın vücûbuna dair üç babtan oluşur.

Müellif, bu kitabını Gazalî'nin *İhyâu Ulûmi'd-Dîn* adlı kitabındaki "Menâsik-i Hac" bölümüne benzer tarzda derlediğini söylemektedir. Ancak, her ne kadar konular *İhya*'dan seçilerek alınmışsa da, onun başlıklarına ve konularının tertibine riayet etmediği ortadadır.

Bu tercüme, bazen Harezmî'nin tercümesinden daha dakiktir. Harezmî'den daha sonra yapılmış bir tercüme olmasına rağmen, burada kullanılan Farsça tabir ve kelimelerin bir kısmı Harezmî'nin tercümesinde yoktur.

Kitâbet tarihi: Muvahhidlerin şehri olan Tebrîz'de, 23 zi'l-Ka'de 722, Cumartesi günü.

11. Kitâbü fî 'İlmi'l-Ferâiz (s. 90-92) (Farsça)

Selâhüddin Mûsâ tarafından telîf edilmiştir. Mirâs meseleleri ve terekenin taksiminin hesaplanmasıyla ilgili bir bölüm içerir. Bir babtan müteşekkildir.

Kitâbet tarihi: 22 Zilkade 722, Cumartesi günü, İkindi vakti.

12. Kitâbü'l-Evrâd (s. 92-96)

Emînüddin Ebu'l-Kâsım el-Hâc Bele tarafından telîf olunmuştur. Sâlikin, uykuya yöneldiği andan uykuya hazır hale geldiği zamana kadar okuması gereken virdleri içerir.

Kitâbet tarihi: 25 Zilkade 722, Pazartesi günü.

16 Kitâb-ı Tahâret, Salât, Zekât, Savm, İ'tikaf, Hac, Muamelât, Edeb, Ahlâk, Dua.

13. Kitâbü Virdi's-Subh (s. 96-98) (Farsça)

Emînüddin el-Hâc Bele tarafından telîf edilmiştir. Bu virdler, Fâtiha'dan Nass'a kadar *Kur'ân-ı Kerîm* surelerinden çıkartılmıştır.

Kitâbet tarihi: 25 Zilkade 722, Pazartesi günü.

14. De'avâtü Eyyâmi's-Seb'a (s. 98) (Arapça)

Hz. Ali (r.a.)'nin rivâyetiyle haftanın günlerinde okunması gereken dualar ve sâliklerin ve âbidlerin vazifeleri zikredilmiştir.

15. Ed'iyye-i Eyyâm-ı Ramazâni'l-Mübârek (s. 99) (Farsça)

Risâle, Hz. Ali (r.a.)'nin Hz. Peygamber (s.a.s.)'den rivayet ettiği mübârek Ramazan ayının günlerinde okunan meşhur dualardan oluşur. Derleyenin ismi zikredilmemiştir.

Kitâbet tarihi: 17 Zi'l-Hicce 722 Pazartesi, Öğle ile İkindi arası, güneş Oğlak burcunda iken.

16. Kelimâtü Kisâri Emîri'l-Mü'minîn Ali (r.a.) (Sad Kelime) (s. 99-100) (Arapça)

Câhız tarafından derlenmiştir.

Kitâbet tarihi: 8 Muharrem 723, Pazar günü Öğle.

17. Tevârih-i Resûl –Sallâ'llâhu Aleyh ve Âlihi (s. 100-102) (Arapça)

Emînü'd-Dîn Ebu'l-Kâsım el-Hâc Bele. O, Beğavî'nin *Mesâbîh*'ine yazdığı hâşiyesinin başına, Resûlüllah (s.a.s.)'ın, çocuklarının ve sülâlesinin yaptıkları işlerin tarihlerini, kesitlerini ve vefatına kadar Onun sîretini ilave etmiş, nüshanın kâtibi Ebu'l-Mecd Muhammed b. Melik Mes'ûd Tebrîzî (Emînü'd-Dîn'in talebesi) de bu yazılanları tedvîn etmiştir.[17]

Kitâbet tarihi: 12 Safer 722, Cumartesi gecesi.

18. Tevârihü'l-Hulefâ' (s. 102-103) (Arapça)

Abbasîlerin 655 yılında yıkılışına kadarki halifelerin isimleri ve onların hilafet süreleri zikredilmektedir. Müellifin, Abbasîlerin yıkılışı döneminde yaşadığı dibâceden anlaşılmaktadır. 12 Safer 722, Cumartesi gecesi.

---

17 Şu ana kadar tesadüf olunmayan Emînü'd-Dîn'in teliflerinden birine göre, onun hâşiyesi Beğavî'nin *Mesâbih*'ine göredir. Bu şeklide onun ismine âşinâ oluyoruz.

19. İntihâbü's-Sâmî fî'l-Esâmî (s. 104-117)

Seçmede bulunanın ismi nüshada geçmemektedir. Nüshanın sonunda, metnin bozuk bir nüshadan istinsah edildiği ifade edilmektedir.

Kitâbet tarihi: 14 Zî'l-Ka'de 720, Salı.[18]

20. İntihâbü'l-Mesâdir (s. 117-127)

Zûzenî'nin *Masâdır*'ından seçilmiştir. Dibacede kullanılan kelimeler, muhaverelerde daha ziyade ihtiyaç duyulanlardır. *el-Masâdır*'dan seçilmiş olanlarla konuya başlanmaktadır.

Kitâbet tarihi: 11 Muharrem 721, Salı gecesi.

21. Tuhfe = Ferheng-i Arabî – be Fârsî (s. 128-131)

Fahrü'd-Dîn Râzî tarafından telîf edilmiştir. Reşîdü'd-Dîn Vatvat tarafından telîf edilen lügat ile aynıdır. Müteaddit nüshaları vardır. Pek çok nüshada ismi *Hamd ve Senâ'* olarak geçmektedir. Bir nüshası Tahran Edebiyat Fakültesi'nde, iki nüshası da Melik Kütüphanesi'nde *Tuhfe* ismiyle mevcuttur.

Ahmed Dâ'î Kermiyânî, dokuzuncu asırda Vatvat'ın bu risâlesini nazma çekmiş ve ona *Hamd ve Senâ'* ismini vermiştir. Sipahsalar Kütüphânesi'nde de bu lügatten bir nüsha mevcuttur. Bu nüshada müellifin ve kitabın ismi yoktur. İsim fihristini telif eden kişi ona *el-Elfâzü'l-Müfrede ve'l-Mübâreke* adını vermiştir.

Kitâbet tarihi: 13 Muharrem 721, Perşembe gecesi.

22. Minhâcü Zevî'l-Haseb fî İktisâbi 'Ulûmi'l-Edeb (s. 131-144) (Arapça)

Emînü'd-Dîn Ebu'l-Kâsım el-Hâc Bele tarafından telif edilmiştir.

Bu kitap, yedi kısım olarak telif edilmiştir. Müellifin dibacedeki tavsifine göre bu kitap, edebiyat ilimleri ansiklopedisidir. Ancak, maalesef bu nüsha sadece kitabın ilk kısmının bir bölümüdür. *Kur'ân-ı Kerîm*'de bulunan lafızların tercümesinde tefsirlerine de işaret edilmiştir. Kitabın geri kalanı nüshadan düşmüştür. Müellif, Fâtiha süresinin lafızlarının tercümesinden sonra Nâs süresinin lafızlarının tercümesine yer vermiştir. Bundan sonra da tertip sırasının tersiyle süreleri, Hac süresine kadar tek tek tercüme etmiştir. Eldekinüshada Hac süresinin başları eksiktir ve buranın geri kalanı da mecmuadan düşmüştür.

18 Sefîne-i Tebrîz'de dikkat çeken ve mütalaa edilmesi gereken noktalardan biri, kitâbet yılının zaman sırasını takip etmeyerek değişiklik arz etmesidir. Sefîne yapraklarının sonradan (muhtemelen ciltlenirken) birbirleriyle karıştırıldığını söylemek mümkündür.

23. Tasrîf-i 'İzzî (s. 145-146) (Arapça)

'İzzü'd-Dîn Zencânî tarafından telîf edilmiştir. Bu nüshanın ilk yaprakları düşmüştür ve nüshada mevcut olan yerler kitabın son kısımlarıdır. Sırasıyla illetli harfler, hemzeli harfler, ism-i zamân ve mekân konularından bahsedilir.

Kitâbet tarihi: 4 Safer 721, Perşembe, Öğle ile İkindi arasında.

24. el-Enmûzec fî'n-Nahv (s. 146-149) (Arapça)

Mahmûd b. Ömer Zamahşerî (mutemelen ö. 538) tarafından telîf edilmiştir. Kitâbet tarihi: 6 Safer 721, Cumartesi.

25. el-'Avâmilü'l-Mie fî'n-Nahv (s. 149-150) (Arapça)

Abdü'l-Kâdir Cürcânî tarafından telîf edilmiştir.

Kitâbet tarihi: 6 Safer 721, Cumartesi.

26. Kasîdetü fî'n-Nahv (s. 151-152) (Arapça)

Nahve dâir bir *Kasîde-i Lâmiye*'dir. İsmi, nüshanın başında ve zeylinde *el-'Ukûd* olarak zikredilmiştir. Manzûmenin mazmûn ve muhtevâsıyla ilgili bir incelemeden, *el-'Ukûd* manzûmesini tekmil etmek için söylenmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Kasideyi söyleyenin el-'Ukûd olması da uzak bir ihtimal değildir. Kasîdenin sonunda şöyle geçmektedir:

> 'Ukûd'ta bulunanları buraya aldım ve ilavelerde bulundum
> Fayda ve mükemmelik bakımından 'Ukûd'dan daha fazla olması için

Kitâbet tarihi: 26 Zî'l-Ka'de 721, Salı.

27. Kasîdetü fî'l-'Arûz ve'l-Kavâfî (s. 153-155) (Arapça)

İbn Hâcib olarak tanınan Osman b. Ömer Mâlikî (ö. 629) tarafından telîf edilmiştir.

Kitâbet tarihi: 8 Safer 721, Pazartesi, Öğle.

28. Manzûmeti'l-'Arûzi'l-Kâfî (s. 155) (Arapça)

Sâhip İsmâil b. Abbâd Tâlekânî (ö. 385) tarafından telîf edilmiştir. *Zerî'a*'da manzûm olduğuna işaret edilmeksizin bu eserden bahsedilmiştir (*Zerî'a*, c. V, s. 354). Eldeki nüshada kitabın ismi *Manzûm fî İlmi'l-Kavâfî* şeklinde zikredilmiştir. Kâtip şöyle demektedir: "Bu Mesnevî'de 35 beyit vardır".

Kitâbet tarihi: 8 Safer 721, Pazartesi, Öğle.

29. el-Hasnâü Kasîdetü fî'l-'Arûz ve'l-Kavâfî (s. 156-169) (Arapça)

Sadrü'd-Dîn Sâvecî (ö. 749) tarafından telîf edilmiştir. *Sâviye*'de 300 beyit mevcuttur. Bu kasîde, arûz ve kâfiyenin en önemli kaynaklarından biridir. Sâvî, arûzun bahirleri husûsunda Halil'in arûz dâirelerine dâireler ekleyerek geliştirmiştir. Bu nüshada da, nüshanın fâzıl kâtibi Muhammed b. Mes'ûd Tebrîzî'nin –kendisi bu fende oldukça mâhir idi- eliyle bunlar belirgin kılınmış ve "nazmedenin icadı" olarak adlandırılmıştır. Kâtip şöyle diyor: "Onun tanıtımını daha önce hiç kimse yapmadı". Bu kasîdeye şerhler yazılmıştır. Takiyüddin Halebî'nin *Şerh*'i, büyük Şi'î âlimi İbn Dâvud'un *Sâhibu Ricâli İbn Dâvud*'u bunlardan bazılarıdır.

Kasîde'nin hâşiyesinde fennî açıklamalar mevcuttur. Ancak bunların Sâvî'ye mi, yoksa kâtibe mi ait olduğu açık değildir. Bu kasîdenin İran kütüphânelerinde yazma başka bir nüshasını görmedim.

Kitâbet tarihi: 10 Safer 721, Çarşamba, Öğle ile İkindi arası.

30. Risâle fî 'İlmi'l-Arûz ve'l-Kavâfî (s. 169-172) (Farsça)

Emînü'd-Dîn Ebu'l-Kâsım el-Hâc Bele tarafından telîf edilmiştir. Farsça arûzla ilgili bir mukaddime ve iki fenden oluşur. Her fen 4 faslı içerir.

Kitâbet tarihi: 13 Safer 721.

31. el-Kâfiye fî 'İlmi'l-'Arûz ve'l-Kāfiye (s. 173-181) (Farsça)

Ebu'l-Mecd Muhammed b. Melik Mes'ûd b. Muzaffer Tebrîzî (nüshanın kâtibi) tarafından telîf edilmiştir.

2 mukaddime, 2 makale ve hâtimeden oluşur. Dibâcede yazıldığına göre müellif 15 yaşında iken Sadrü'd-dîn Sâvecî'nin *Kasîde*'sini mütalaa etmiş (Bk. No: 30) ve bundan sonra Farsça arûzu öğrenerek 715 yılı Receb ayında şahsî notlarını nazma çekmiştir.

Kitâbet tarihi: 17 Safer 721, Çarşamba gecesi, Yatsı namazından sonra.

32. Nizâmü't-Tevârih (s. 182-198) (Farsça)

Kâdî Nasrü'd-Dîn Abdullah b. Ömer b. Fahrü'd-Dîn Muhammed Beyzavî (ö. 684) tarafından telîf edilmiştir.

Alemin başlangıcından telîf edildiği Abaka Han dönemine, yani 674 yılına kadarki tarihi içerir. Dört kısımdır. Kısımların fihristi kitabın dibâcesinde zikredilmiştir.

33. Maksûretün Düreydiyyetün (s. 199-201) (Arapça)

Ebu Bekr Muhammed b. Düreyd Lügavî (muhtemelen ö. 321)
Kitâbet tarihi: 9 Cemâdiye'l-Ûlâ 721, Cumartesi, Öğle ile İkindi arası.

34. el-Ma'şerât (s. 202-205) (Arapça)

Hasrî Kayrevânî olarak tanınan Ebu'l-Hasan Ali b. Abdü'l-Ginâ Fihrî Makkarî... (ö. 488'de Tanca'da) tarafından telif edilmiştir.
Gazel ve Nesîb (latîf şiir) ile ilgili alfabetik olarak sıralanmış ve düzenlenmiş 29 parçayı içerir. Her parçada 10 beyit vardır. Nüshanın başında, bu şiirleri söyleyen kişi olarak "el-Hasan" ismi geçmektedir. Her beytin ilk ve son harfi aynıdır.
Bu şiirler ve bunları söyleyen kişi için bk. Brockelmann, *Supplementband* I, 479 ve Dârü'l-Kütüb Mısr (1927 baskısı) c. III, s. 363.
Kitâbet tarihi: 11 Cemâdiye'l-Ûlâ 721, Pazar.

35. Kasîdetün 'Ayniyyetün (s. 206) (Arapça)

Şeyhu'r-Reîs Ebu Ali b. Sînâ tarafından telîf edilmiştir.
Kitâbet tarihi: 16 Cumâdiye'l-Ûlâ 721, Cumartesi günü Kuşluk vakti.

36. Şerhu Kasîdei 'Ayniyye (s. 206-207) (Arapça)

Şemsü'd-Dîn Semerkandî tarafından telîf edilmiştir.
Kasîde-i 'Ayniyye'nin metni İbn Sînâ'dan alınmıştır. Bu şerhin tanıtım ve tavsîfi hususunda bir söz ve incelik vardır. Bununla ilgili bir inceleme için bk. *Fihrist-i Kitâbhâne-i Meclis*, c. V, s. 345.
Kitâbet tarihi: 16 Cemâdiye'l-Ûlâ 721, Cumartesi.

37. Hutbetü'n-Nebî (a.s.) (s. 207) (Arapça)

Kısa bir hutbe metnidir. Kimin kaleme aldığı ve niçin *Hutbetü'n-Nebî* ismini verdiği açık değildir.
Kitâbet tarihi: 16 Cemâdiye'l-Ûlâ 721, Cumartesi.

38. Etbâkü'z-Zeheb (s. 207-209) (Arapça)

Şerefü'd-Dîn Abdü'l-Mü'min Şefrûh İsfehânî (6. yüzyıl)
Mevcut 100 Makâle'den eldeki nüshada 12. Makâle'ye kadar kitâbet edilmiştir.
Kitâbet tarihi: 4 Cumâdiye's-Sânî 721 Çarşamba günü.

39. el-Makâmât = en-Nesâyihü'l-Kibâr (s. 209-211) (Arapça)

Mahmûd b. Ömer Zamahşerî (ö. 548) tarafından telif edilmiştir.
Eldeki nüshada, (50 Makâle'den) 5 Makâle yer almaktadır (Bk. *Fihrist-i Meclis*, c. XXIII, s. 527).
Kitâbet tarihi: 721 yılının Cemâdiye's-Sânî ayının Çarşamba günü, Öğle ile İkindi arasında.

40. Makâmâtü Harîrî (s. 211-220) (Arapça)

Harîrî olarak tanınan Kâsım b. Ali b. Muhammed Basrî (ö. 516) tarafından telîf edilmiştir.
Bu nüsha Nesih ile kitâbet edilmiştir. Diğer nüshalarla arasında farklılıklar vardır. Harîrî'nin *Makâmât*'ından sadece ilk beş Makâme yer alır.
Kitâbet tarihi: 18 Ramazan 722, Pazartesi, Öğle.

41. Makâmatü Hamîdî (s. 220-227) (Arapça)

Kâzî Hamîdü'd-Dîn Ömer b. Mahmûd Belhî Hamîdî (ö. 559) tarafından telîf edilmiştir.
Bu nüshada da *Makâmâtü Hamîdî*'den 5 makâleye yer verilmiştir (Makâle 1-4 ile Makâle 11).
Kitâbet tarihi: 18 Şevvâl 722, Cumartesi günü.

42. eş-Şevâhid ve'ş-Şevârid (s. 227-232) (Arapça)

Ebu'l-Hasan Muhammed b. Hüseyin Ahvâzî (ö. 330) tarafından telîf edilmiştir. *Keşfü'z-Zünûn*'da, *Şevâridü'l-Şevâhid* Ahmed b. Hüseyin Ahvâzî tarafından telîf edilmiş gözükmektedir. Bazı fihristlerde 303 yılında vefat eden Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. Hasan Ahvâzî tarafından telîf edilmiş *el-Ferâid ve'l-Kalâid fi'l-İsti'âneti 'alâ'l-Ef'âli'l-Mahmûdeti* isimli bir kitap zikredilmektedir. Se'âlebî, *Sıhrü'l-Belâ'a ve Sırrü'l-Bidâ'a*'da Ebu'l-Hüseyin Ahvâzî'nin *el-Ferâid ve'l-Kalâid* isimli kitabından bir ibare nakletmektedir (Sâlim b. Abdürrezzâk'ın telif ettiği *Fihrist-i Mavsıl*, c. I, s. 212, sayfanın dipnotunda). Her halükarda bu kitap *el-Ferâid ve'l-Kalâid* ile mukayese edilmeli ve yazarlarıyla ilgili araştırmalarda bulunulmalıdır.
Eldeki nüsha asıl kitaptan alınmış üç babı içerir:
Arap valilerinin, hikayecilerinin ve şairlerinin sözlerinden şâhitler
Fars meliklerinin ve hakîmlerinin sözlerinden şâhitler
Yunan meliklerinin ve hakîmlerinin sözlerinden şâhitler
Kitâbet tarihi: 7 Zilka'de 722, Perşembe gecesi, Yatsı namazından sonra.

43. Risâle-i Kuşeyriyye (= Kitâbü fî'l-Muhabbet ve'l-Hakîkat) (s. 233) (Farsça)

Ebu'l-Kâsım Abdülkerîm b. Hevâzin (V. yüzyıl)'in *Risâle-i Kuşeyriyye*'sinden seçmedir.
Kitâbet tarihi: 3 Zilhicce 722 Pazartesi, gece yarısı.

44. Esmâ-i Âbâhâ be-Istılâh-i Sûfiyyân (s. 233) (Farsça)

Sofra ve sofra üzerine konan yiyecekler hakkında kinâyeli isimler.
Kitâbet tarihi: 3 ... 722, Salı.

45. Münâzara-i Gul u Mul (s. 234-239) (Farsça)

Ebu Sa'îd Tirmizî tarafından 580 yılında telîf edilmiştir.
Dört münâzara içerir. Farklı nüshaları için bk. *Fihrist-i Meclis-i Şûrâ*, c. II, s. 179; Sinâi (daha önce geçti) c. I, s. 150.
Kitâbet tarihi: 11 Cumâdiye'l-Ûlâ 722, Pazartesi, İkindi vakti.

46. Münâzara-i Serv u Âb (s. 239) (Arapça ve Farsça)

VII. asrın şâir ve münşîlerinden "Kamer" mahlaslı Kâdî Nizâmüddîn Mahmûd İsfehânî tarafından telîf edilmiştir.
Kaynak ve fihristlerden hiçbirinde Nizâm tarafından derlenmiş *Münâzara-i Serv u Âb* adlı bir manzûmeden bahsedilmez. Fakat Sâhib-i Dîvân övülürken mülemma' (biri Farsça diğeri de Arapça olan) bir kasîdede ona değinilir. *Münâzara*'nın bu Farsça şiirleri, yine onun *Manzûme-i Medîhiyye*'sinde bir bölüm olarak nakledilmiştir.
Kitâbet tarihi: 21 Şevvâl 722, Çarşamba.

47. Münâzara-i Şerâb u Haşîş = Beng u Bâde (s. 240) (Farsça)

Sa'd Bahâ diye tanınan Sa'düddîn b. Bahâüddîn (7-8. yüzyıllar) tarafından telîf edilmiştir.
Nüshanın başında yazılmış bulunan Sa'd Bahâ ismi okunamamakta, fakat şiirlerde müellifin ismine tesadüf edilmektedir.
Bk. Sa'îd Nefîsî, *Tarih-i Nazm u Nesr-i Fârisî*, s. 226 ve 772; *Tarih-i Güzîde*, s. 828.

48. Münâzara-i Şerâb u Haşîş = Beng u Bâde (s. 240) (Farsça)

Bu manzûmeyi telif edenin ismi nüshada yazılmamıştır. Eldeki nüshada bu manzûmenin sadece ilk on beyti görülmektedir.
Kitabet tarihi: 5 Zilhicce 722, Çarşamba.

49. Münâzara-i Şimşîr u Kalem (s. 240) (Farsça)

Bu münâzarayı söyleyen kişi bu zamana kadar tespit edilmiş değildir. Bu münâzaranın sonunda, altının sıfatıyla ilgili başka bir mesnevî vardır. Bu mesnevî de *Münâzara-i Şemşîr ve Kalem* gibi tamamlanmış değildir.

50. Münâzara-i Zemîn u Âsımân (s. 241) (Farsça)

Gök ve yerin arasındakilerle ilgili bir münâzaranın son kısmıdır.
Kitâbet tarihi: 18 Zilhicce 722, Salı günü gecesi, Yatsıdan sonra.

51. Münâzaratü'n-Nâr ve't-Turâb (s. 241) (Farsça)

Emînüddîn Ebu'l-Kâsım el-Hâc Bele
Ebu'l-Mecd Tebrîzî (nüshanın kâtibi)'nin notlarıdır. O, Emînüddîn'in minberlerini bir araya getirip düzenlemiştir. Minber tarihi 716.
Kitâbet tarihi: 18 Zilhicce 722, Salı.

52. Münâzaratü's-Sem' ve'l-Basar (s. 241-245) (Farsça)

Hâc Ebu'l-Mecd Muhammed b. Melik Mes'ûd Tebrîzî (*Sefîne*'nin kâtibi) tarafından telîf edilmiştir.
O, 717'de üstâdının emriyle: "Destûr-i mükerrem Şerefüddîn mühezzebü'l-İslâm ve'l-Müslimîn" bu işi yerine getirmiştir.
Gönül mahallinde sona eren kulak ve göz arasındaki konuşmadır. Sonunda gönül dili ile dil arasında da bir konuşma geçmektedir.
Kitâbet tarihi: 20 Zilhicce 722, Perşembe gecesi, Yatsıdan sonra.

53. Münâzara-i Nazm u Nesr (s. 245) (Farsça)

Ebu'l-Mecd Muhammed b. Melik Mes'ûd Tebrîzî tarafından telîf edilmiştir.
Nazım ve nesir arasındaki konuşmaya dâir onun şiir divanının girişidir. Burada konuşanlardan her biri diğerinden daha meziyetli söz söylemektedir. Ebu'l-Mecd burada kendi divanından bir kısma yer vermemiştir. Başka bir yerde de bununla ilgili bir işarete rastlamadık.
Kitâbet tarihi: 20 Zilhicce 722, Perşembe.

54. Kitâbü'd-De'avât fî'l-Evkât (s. 246) (Farsça)

Derleyenin ismi nüshada zikredilmemiştir. İhtiyaçları gidermek ve bazı özel vakitlerde okunmak için gereken dualarla ilgilidir.
Kitâbet tarihi: 20 Zilhicce 722, Perşembe.

55. De'avât ve Efsûn-hâ (s. 246) (Farsça)

Sıkıntıyı arttıran sıtma sihri, kocakarı sihri gibi özel maksatlar için okunan efsunlar ve dualar yer almaktadır.
Kitâbet tarihi: 22 Zilhicce 722, Cumartesi.

56. Usûlü Fıkh (s. 247-248) (Arapça)

Fıkıh usûlü ile ilgili bir kitabın son kısımlarıdır. Kitabın pek çok kısmı mecmuadan düşmüştur. Kalan kısımlar şu birkaç başlıktır: Ta'diyetü'l-'adem hakkında..., nassa sarılmak hakkında..., el-icmâ'u'l-mürekkeb hakkında, istishâb (önceki hükmü uygulama) hakkında.
Kitâbet tarihi: 722 yılı Zilhicce ayının ortası, Cumartesi günü İkindi vakti.

57. ez-Zübdetü fî'l-Mantık (s. 248-253) (Arapça)

Emînüddîn Ebu'l-Kâsım el-Hâc Bele
Zübde, Emînüddîn'in ulûm-ı hakîkiyeye dâir telîf ettiği bir kitabın ismidir. Eldeki nüsha, *Zübde*'nin mantıkla ilgili ilk kısmıdır.
Kitâbet tarihi: 17 Zilhicce 722, Pazartesi kuşluk vakti.

58. eş-Şemsiyyetü fî'l-Kavâ'idi'l-Mantıkiyye (s. 253-260) (Arapça)

Necmüddîn Debîrân-ı Kâtibî (ö. 675) tarafından telîf edilmiştir.
Bir mukaddime, 3 makale ve hâtimeden oluşur. Başlıklar daha iri bir kalemle kırmızı ve siyah olarak yazılmıştır.
Kitâbet tarihi: 23 Zilhicce (kitâbet yılı ciltleme nedeniyle okunamamaktadır) Pazar günü.

59. Hikmetü'l-'Ayn (s. 260-274) (Arapça)

Necmüddîn Debîrân-ı Kâtibî (ö. 675) tarafından telîf edilmiştir.
İlahî ve tabî'î olmak üzere iki kısımdır. Eldeki nüsha eksiktir. 5. makalenin başlarında noksanlıklar vardır. Yine tabî'î kısımdan kitabın sonuna kadarki bölüm de mecmuadan düşmüştür.

60. Minhâcü'l-'Âbidîn (s. 275) (Arapça)

Ebu Hamid Gazalî (ö. 505) tarafından telîf edilmiştir.
Sadece kitabın sonundaki birkaç satırı içerir.
Kitâbet tarihi: 723 yılının Safer ayının başı, Salı günü Öğle vakti.

61. Kitâbü el-Munkızi mine'd-Delâl (s. 275-283) (Arapça)

Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed Gazalî Tûsî tarafından telîf edilmiştir.
Kitâbet tarihi: 5 Safer 723, Salı günü, Yatsıdan sonra.

62. el-Maznûn bih 'alâ Gayri Ehlihi (s. 283-288) (Arapça)

Ebu Hamid Gazalî Tûsî tarafından telîf edilmiştir.
Bazı fihristlerde bu kitabın kısımlarından bazısı, farklı isimler altında müstakil telifler olarak sayılmaktadır (*Fihrist-i Kitaphâne-i Meclis*, c. XXII, s. 299).
Kitâbet tarihi: 5 Safer 723, Cumartesi.

63. el-İ'tikâd (s. 288-289) (Arapça)

Ebu Hamid Gazalî Tûsî tarafından telif edilmiştir.
Bu risâle ile ilgili olarak bk. *Fihrist-i Kitaphâne-i Meclis*, c. XXII, s. 299.
Kitâbet tarihi: 6 Safer 723, Pazar günü, güneş Balık burcunda iken.

64. Mişkâtü'l-Envâr (s. 289-297) (Arapça)

Ebu Hamid Gazalî Tûsî tarafından telîf edilmiştir.
Kitâbet tarihi: 8 Safer 723, Salı günü.

65. Hutbetü'd-Ders (s. 297-302) (Arapça)

Fahrüddîn Muhammed b. Ömer Râzî (ö. 605) tarafından telîf edilmiştir.
Usûl (tevhîd) meseleleri ve bazı furû' konuları hakkındadır. Râzî, Usûl bölümünün sonunda *Kur'ân*'dan genel hükümler çıkarmak için bir kâide zikretmektedir.
Kitâbet tarihi: 19 Safer 723, Cumartesi.

66. Hutbe (s. 302) (Arapça)

Fahrüddin Râzî tarafından telîf edilmiştir.
Onun münşeatındandır. Bu hutbe oldukça kısadır.
Kitâbet tarihi: 19 Safer 723, Cumartesi.

67. et-Tenbîh 'alâ Hakîkati'l-Mi'âd (s. 302-303) (Arapça)

Fahrüddîn Râzî tarafından telîf edilmiştir.
Tîn sûresinden hareketle Ahiret (Me'âd)'in ispat edilmesine dâirdir (Bu nüsha, Râzî'nin şu isimdeki risâlesinden bir bölümdür: "*et-Tenbîh 'alâ Ba'zi'l-Esrâri'l-Mevdu'a fî Ba'zi süveri'l-Kur'ân*". Burada bu risale ayrı olarak ve başka bir isimde

verilmiştir).
Râzî'nin bu risâlesi bir başka açıdan da bir hayli önemlidir. Burada Râzî, Hayyâm'dan bir rubâ'î nakletmektedir. Bk. *Fihrist-i Kitâphâne-i Meclis*, c. XXII, 216-217.
Kitâbet tarihi: 20 Safer 723, Pazar günü, Öğle ile İkindi arası.

68. Tefsîrü Sûrei A'lâ (s. 303-304) (Arapça)

Fahrüddîn Râzî tarafından telîf edilmiştir.
Bu nüsha da yine *et-Tenbîh 'alâ Ba'zi'l-Esrâri'l-Mevdu'a fî Ba'zi Süveri'l-Kur'ân* risâlesinin diğer bir kısmıdır. Bu kısmın konusu ilâhiyât ve nebeviyâttır. Bir başka nokta da, buradaki A'lâ sûresinin tefsirinin Şeyhu'r-Reîs İbn Sînâ'ya nispet edildiğidir. Bk. *Fihrist-i Kitâphâne-i Meclis*, c. XXII, s. 216-217; *Fihrist-i Dânişgâh*, c. I, s. 67; Doktor Yahya Mehdevî tarafından telîf edilen *Musannefât-ı İbn Sînâ*.
Kitâbet tarihi: 21 Safer 723, Pazartesi.

69. Manzûme der Felsefe ve Mantık (s. 304-305) (Farsça)

Fahrüddîn Râzî tarafından telîf edilmiştir.
Dört faslı içerir: Mantık, tabî'î, ilâhî ve dördüncü fasıl Selçuklu sultanı İbn Tekeş'in medhi. Bu son fasılda müellif, kendi ilmî makamını dile getirdikten sonra Sultan'a serzenişte bulunur. Bu manzûmede bahsedilmesi ve üzerinde durulması gereken noktalardan biri, şu beytin mazmûnudur.
Eğer Şerî'at ilminden bana suâl edersen
Muhammed ve Nu'mân'ın ilmini beyân eden benim
Zira, bu beyit sanki şâirin Hanefî olduğuna işaret etmektedir ve bu durum, Râzî'nin Şafi'î olduğu bilgisiyle uyuşmamaktadır.*
Kitâbet tarihi: 21 Safer 723, Pazartesi gecesi.

70. Râh-ı Hudâ-şinâhten (s. 306-310) (Farsça)

Fahrüddîn Râzî tarafından telîf edilmiştir.
Ma'rifetullaha dâir bir risâledir. Râzî bu risâlede ârifâne sözler etmektedir. Onun tasavvufa meyilli olduğu bu risâleden de belli olmaktadır (*Fihrist-i Kitâphâne-i Meclis*, c. XXII, s. 291).

---

* Makale müellifinin bu yorumu tutarlı görünmemektedir. Kanaatimizce burada kastolunan kişi, Hz. Muhammed (s.a.s) değil, Şafi'îliğin kurucusu Muhammed b. İdris eş-Şafi'î olmalıdır. Zira zikredilen diğer isim de Hanefiliğin kurucusu olan Nu'man b. Sâbit'tir. Muhtemelen Râzî, burada iki büyük fıkhî mezhebe telmihte bulunmaktadır [müt.].

Kitâbet tarihi: 22 Safer 723, Salı.

71. Tahsîlü'l-Hakk fî Mezâhibi'l-Halk (s. 310-314) (Farsça)

Fahrüddîn Râzî tarafından telîf edilmiştir.
Bu risâlenin nüshalarının ekserisi "*Nefy-i Mekân ve Cihet*" ismiyle görülmektedir. "*Tahsîlü'l-Hakk*..." da, aşağıda tanıtılacak olan dinler ve mezheplerle ilgili başka bir risâlenin ismidir. Bu konuda bk. *Fihrist-i Kitâbhâne-i Meclis*, c. XXII, s. 298-303.
Kitâbet tarihi: 22 Safer 723, Salı.

72. Kitâbü Usûli'd-Dîn ve'l-Milel ve'n-Nihal (s. 314-322) (Farsça)

Bu risâle, Râzî'nin *Tahsîlü'l-Hakk ve Tahkîkü'l-Fırak*'ıdır. Arapça ve Farsça metni Râzî'nin elinden çıkmıştır. Bu kitap iki mesele hakkındadır: Birinci mesele edille-i usûl-i din, ikinci mesele ise insanların bazı sözlerinin şerhi ile ilgilidir.
Kitâbet tarihi: 24 Safer 723, Perşembe günü.

73. Risâletün fî'l-Hubb (s. 322-323) (Arapça)

Fahrüddîn Râzî tarafından telîf edilmiştir. Muhtemelen onun teliflerinden birinin bir parçası olmalıdır.
Kitâbet tarihi: 24 Safer 723, Perşembe günü.

74. Hutbetü't-Tevhîd (s. 323) (Arapça)

Şeyhu'r-Reîs İbn Sînâ tarafından telîf edilmiştir. Hayyam'ın tercüme etmiş olduğu hutbedir.
Kitâbet tarihi: 26 Safer 723, Cumartesi günü güneş Balık burcunda iken.

75. Şerh-i Hutebetü't-Tevhîd (s. 323-324) (Farsça)

Ömer Hayyam tarafından telîf edilmiştir.
O bu risâleyi 472 yılında ve bir gurubun isteği üzerine kaleme almıştır.
Kitâbet tarihi: 26 Safer 723, Cumartesi günü.

76. el-İşârât ve't-Tenbîhât (s. 325-343)

Şeyhu'r-Reîs İbn Sînâ tarafından telîf edilmiştir.
Kitâbet tarihi: 723 Rebî'u'l-Evvel aynının ilk günü, Çarşamba günü.

77. Mes'eletün fî Sırri'l-Kader (s. 343-344) (Arapça)

Ebu Sa'îd Ebi'l-Hayr'ın kader hakkındaki suâline İbn Sînâ tarafından verilen cevap.
Kitâbet tarihi: 723 Rebî'u'l-Evvel aynının ilk günü, Çarşamba günü.

78. Kunûzü'l-Mu'azzamîn (s. 344) (Farsça)

İbn Sînâ'ya nispet edilmektedir.

79. Kitâbü'ş-Şeyh Ebî Sa'îd b. Ebî'l-Hayr ilâ İbn Sînâ (s. 345) (Arapça)

İbn Sînâ'nın verdiği cevâpla birlikte bu mektup, *Husûl-i İlim ve Hikmet* ismiyle *Fihrist-i Musannafât-ı Şeyhu'r-Reîs*'de tanıtılmıştır. Eldeki nüshada suâl ve cevap, her biri ayrı ayrı olarak müstakil isimler altında verilmektedir. Bazı nüshalarda suâli soran kişi olarak İbn Zeyle ismi kaydedilmiştir.
Kitâbet tarihi: 2 Rebî'u'l-Evvel 723, Perşembe günü.

80. Kitâbü'ş-Şeyh Ebu Ali b. Sînâ fî Cevâbi'ş-Şeyh Ebî's-Sa'îd = Husûlü 'İlim ve Hikmet (s. 345) (Arapça)

İbn Sînâ'nın Şeyh Ebu Sa'îd Ebi'l-Hayr'ın sorusuna verdiği cevaptır.
Kitâbet tarihi: 2 Rebî'u'l-Evvel 723, Perşembe günü.

81. Tefsîrü Sûrei İhlâs ve Mu'avezeteyn (s. 345-348) (Arapça)

İbn Sînâ tarafından telîf edilmiştir.
Bu üç sûrenin tefsiri, *Sefîne-i Tebrîz*'de bir eser olarak görülmüş ve bir eser şeklinde yazılmıştır.
Kitâbet tarihi: 2 Rebî'u'l-Evvel 723, Perşembe günü.

82. et-Tenbîh 'alâ Ba'zi'l-Esrâri'l-Mavdu'at fî Ba'zi Suveri'l-Kur'âni'l-Kerîm (s. 348-351) (Arapça)

Fahrüddîn Râzî tarafından telîf edilmiştir.
Bu kitaptan iki kısım iki ayrı eser olarak daha önce bu *Sefîne*'de tanıtılmıştı (No: 68 ve 69). Burada risâlenin tam bir nüshası kendi aslî ismiyle verilmiştir.[19]
Kitâbet tarihi: 4 Rebî'u'l-Evvel 723, Cumartesi.

---

19 Bu yanlışlık, *Sefîne-i Tebrîz*'in kâtibiyle ilgili şüphe uyandıran hususlardan biridir. Edebiyat alanında fazilet sahibi bir kişi olmakla birlikte, onun elinden bu tür hatalar çıkıyor olması oldukça ilginçtir.

83. Tefsîr-i Sûre-i İhlâs (s. 351) (Farsça)

Hâce Nasırüddîn Tûsî tarafından telîf edilmiştir.
Bu tefsirin başka bir nüshası Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde mevcuttur. Onun tam metni, bu Kütüphâne'nin fihristinin ilk cildinde nakledilmektedir.
Kitâbet tarihi: 8 Rebî'u'l-Evvel 723, Çarşamba.

84. Âgâz ve Encâm (s. 352-357) (Farsça)

Hâce Nasırüddîn Tûsî tarafından telîf edilmiştir. 20 fasıldır.
Kitâbet tarihi: 5 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazar, Nevrûz-ı Celâlî.

85. Evsâfü'l-Eşrâf (s. 357-364) (Farsça)

Hâce Nasırüddîn Tûsî tarafından telîf edilmiştir. 6 babtır.
Kitâbet tarihi: 7 Rebî'u'l-Evvel 723, Salı.

86. ez-Zübde fî'l-Hey'e (s. 365-381) (Farsça)

Hâce Nasırüddîn Tûsî tarafından telîf edilmiştir.
30 babtan oluşur. Müellifin sabah namazı ve diğer namazların vakitlerini tayin ettiği 29. babta, sabah namazının vaktinden Şâfi'î ve Hanefî fıkhına göre söz edilmekte, Şi'îliğe ve diğer İslâm mezheplerine işaret bulunmamaktadır.
Kitâbet tarihi: 11 Rebî'u'l-Evvel 723, Cumartesi.

87. Ma'rifeti't-Takvîm = Sî Fasıl (s. 381-386) (Arapça)

Hâce Nasırüddîn Tûsî tarafından telîf edilmiştir.
Kitâbet tarihi: 2 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazar, İkindi vakti.

88. Medhal-i Manzûm der Takvîm u İhtiyârât (s. 386-389) (Farsça)

(Nüshaların ekserisinde) Hâce Nasırüddîn Tûsî'ye nispet edilmektedir.
Diğer bazı nüshalarda Abdülcebbâr Hocendî ya da Fahrüddîn Mübârek-şâh Gûrî'ye ve bir nüshada da Hâkîm Enverî'ye nispet edilmiştir.
Kitâbet tarihi: 13 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazartesi, Akşamdan sonra.

89. Manzûme der Dânisten-i Ân ki Mâh der Kudâm Burc-est bî-Takvîm (s. 389) (Farsça)

Hâce Nasırüddîn Tûsî'ye nispet edilmektedir.
Kitâbet tarihi: 13 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazartesi.

90. Nazm-ı Ahkâm-ı Kamer der Burûc = İhtiyârât-ı Müseyyer-i Kamer der Burûc (s. 389) (Farsça)

Hâce Nasırüddîn Tûsî (*Fihrist-i Kitâbhâne-i Meclis*, c. XIX, s. 461)'ye nispet edilmektedir.
Kitâbet tarihi: 13 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazartesi.

91. Bîst Bâb der Usturlâb (s. 390-395) (Farsça)

Nasırüddîn Ubeydullah 'Ubeydî tarafından telîf edilmiştir.[20]
O, Tebrîz'in 'Ubeydî hanedanındandır. Onlardan şu birkaç kişiyi tanıyoruz: Hâce Nasîr tarafından telîf edilen *Tezkire-i der Hey'ât*'ın şârihi Ubeydullah 'Ubeydî. Bu kişi, muhtemelen bu *Bîst Bâb*'ın sahibi olmalıdır. Hesâb ve diğer hususlara dâir *Şerh-i Öklidis* adlı bir eserin sahibi olan Şemsüddîn Abdülkâfî 'Ubeydî. Fazlullah 'Ubeydî. Eldeki nüsha da daha önce zikredilmiş olan *Şerh-i Tezkire* gibi bu kütüphânenin nâdir veya yegâne nüshalarındandır. Bu nüshaların inceleme ve tanıtım konusu olması gerekir (Bk. *Fihrist-i Kitâbhâne-i Meclis*, c. IV, İkinci baskı, No: 1514).

Kitâbet tarihi: 14 Rebî'u'l-Evvel 723, Salı günü.

92. Cedvelî Çend ki Hukemâ ve Müneccimân der Aksâm-ı Nücûm Nihâde-end (s. 395-396) (Farsça)

Nucûma dâir seçilmiş cetvellerdir.
Kitâbet tarihi: 14 Rebî'u'l-Evvel 723, Salı günü.

93. Fâl-i Mushaf (s. 397) (Farsça)

Mushaf ile fal bakmanın kuralları.
Kitâbet tarihi: 14 Rebî'u'l-Evvel 723, Salı günü.

94. İşkâl-i Reml – Nazm (s. 397) (Farsça)

Kısa bir manzûmedir.
Kitâbet tarihi: 14 Rebî'u'l-Evvel 723, Salı günü.

95. Risâletü fî 'İlmi'r-Reml (s. 397-399) (Farsça)

Remlin rumuz, alâmet ve delillerine dâirdir.

---

20 Ubeydullah 'Amîdî'nin lakabı Şemsüddîn'dir. Onun isminin yanında zikredilen Nasırüddîn lakabı, muhtemelen Hâce lakabının yerine olmalıdır ve bir hatadan kaynaklanmış gibi gözükmektedir.

Müellifin ismi nüshada zikredilmemiştir. Kâtibin yazısı şöyle bitmektedir: "Temme 'alâ yedi sâhibihi el-Hâc Ebî'l-Mecd..." (Sâhibi olan el-Hâc Ebî'l-Mecd...'ın eliyle sona erdi). Fakat bu tabir, telîfin katibin eliyle olduğu hususunda kesin bir karîne değildir.
Kitâbet tarihi: 18 Rebî'u'l-Evvel 723, Cumartesi, Kuşluk vakti.

96. et-Tuhfetü fî'r-Reml (s. 399-404) (Farsça)

Sa'düddîn Mes'ûd b. Ahmed b. Abdullah Hâsebekî tarafından telîf edilmiştir. 6 fasıl içerir. Bu risâlenin müellifi hakkında hiçbir belgede bir ize rastlamadık. Bu *Sefîne*'de yer alan hesâbla ilgili sonraki risâle de onun elinden çıkmış başka bir metindir.

Kitâbet tarihi: 19 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazar, Gecenin ilk kısmı.

97. el-Bedî' fî'l-Hesâb (s. 404-408) (Farsça)

Sa'düddîn Mes'ûd b. Ahmed b. Abdullah Hâsebekî tarafından telîf edilmiştir. Üç makâle üzerine tertip edilmiştir. Her makâle, iki fasla ayrılır. Müellifin, *Kifâye der İlm-i Hesâb* adında başka bir risâlesi daha vardır. Bu risâlede ondan söz etmektedir.

Kitâbet tarihi: 19 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazar, Akşam.

98. Cedvel-i Gâlib ve Mağlûb ve İhtiyârât (s. 408) (Farsça)

İki cetvelden ibarettir. Ancak başlıklarının ekserisi kağıdın yıpranmış olması sebebiyle okumaya elverişli değildir.

Kitâbet tarihi: 19 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazar.

99. el-Cedâvil fî't-Tıbb (s. 409-410) (Farsça)

Emînüddîn Otacî tarafından telîf edilmiştir.
Meyvelerin ve ekmeklerin özellikleri, yararları ve zararlarıyla ilgili bir defterdir. O, bu risâleyi Argun Han'ın emriyle kaleme almıştır. Emînü'd-Devle Reşîdüddîn Otac tarafından telîf edilmiş *Nüzhetü'l-Mülûk* isimli (*Fihrist-i Kitâbhâne-i Melik*, c. VII, s. 377) ya da *Takvîmü's-Sıhha* adlı (*History*, c. II, s. 7) bazı nüshalara tesadüf olunmaktadır.

Kitâbet tarihi: 20 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazartesi.

100. Beriü's-Sâ'at = Elfiye (s. 411-412) (Arapça)

Ebu Bekir Muhammed b. Zekeriyya Râzî tarafından telîf edilmiştir.

Kitâbet tarihi: 20 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazartesi, İkindiden sonra.

101-102. Münşeât ve Vasiyet-Nâme-i Şemsüddîn Muhammed Cüveynî (s. 412-414) (Farsça)[21]

Bu kısımda Sâhib-i Divân Şemsüddîn Cüveynî'nin inşâlarından sekiz metin yer almaktadır. Bunların birisinde Sâhib-i Divân 677 yılına işaret etmektedir. Münşeât, vakıf-nâme, 'itk-nâme, vasiyat-nâme ve diğer konuları içerirler. İlk münşeâtta, Nahcıvan medresesindeki bahis ve tedrîsle ilgili olarak Kâdî Şihâbüddîn Merendî'ye hitaben bu medresenin araştırmacıları, müderrisleri ve talebeleri hakkında bilgi veren bir mektup ve buyruk yer almaktadır. Yedinci inşâ, tarihî bakımından önemli bir vasiyet-nâmedir. Bunun özelliği, Sâhib-i Divân'ın, onu hayatının son günlerinde kaleme almış olmasıdır. Burada kendi hayatı hakkında bilgiler vermiş, bütün mal ve emlâki ile çocukları hakkında söz söylemiştir. Bunlar tarihî bakımından hayli önemlidirler.

Kitâbet tarihi: 21 Rebî'u'l-Evvel 723, Salı.

103. Vasiyet-Nâme-i Behâüddin Cüveynî (s. 414-415) (Arapça)

Sanki onun mukaddimesi ve vasiyet-nâmesi gibidir. *Vasiyet-nâme* tam değildir. Onun, kendi sarayı, binaları, çiftlikleri ve mülkleri hakkında bir program tayin etmek istediği açıktır. Bununla birlikte bu *Vasiyet-nâme*'de böyle bir beyân mevcut değildir.

Kitâbet tarihi: 21 Rebî'u'l-Evvel 723, Salı.

104. Vasiyetü el-İmâm Fahriddîn er-Râzî (s. 415) (Arapça)

Râzî, bu *Vasiyet-nâme*'de, kendi akideleri ve daha önceki âlimlerin ibrâz ettikleri görüşlerle ilgili şüpheleri üzerinde önemli bir itirafta bulunmaktadır. Talebelerinden ölümünü gizlemelerini ve kendisini yakındaki "Merdâcân" dağına defnetmelerini istiyor. Vasîsinin ismi sarâhatle zikredilmemiştir. Bu vasiyetin diğer iki nüshası Berlin ve Köprülü (Türkiye) kütüphânelerinde mevcuttur.

Kitâbet tarihi: 22 Rebî'u'l-Evvel 723, Çarşamba.

105. Nâme-i Cemâlüddîn Cîlî (s. 416) (Farsça)

Cemâlüddîn Cîlî (7. asrın ortası) tarafından telîf edilmiştir. Cîlî, Necmüddîn Kübrâ'nın halîfelerindendir. Bu mektubu, dostu Bedrü'z-Zemân'ın cevâbı üzerine yazmıştır. Mektubunda dostu, Cîlî'yi görmeyi arzu ettiğini bildirmektedir.

---

21 *Nâme-i Bahâristân*'daki makâlenin ilk neşrinde Cüveynî'nin sadece "*Münşeât*"ından söz edilmektedir. Ancak makâlenin ikinci baskısında, gözden kaçmış olan "*Vasiyet-nâme*" de başlığa eklenmiş ve başlığa iki ayrı numara verilmiştir [müt].

Kitâbet tarihi: 22 Rebî'u'l-Evvel 723, Çarşamba.

106. İhvâniyyât ve Tehânî (s. 416-418) (Farsça)

Mecdüddîn 'Alekâyî tarafından telîf edilmiştir. Onun dostâne bir şekilde kaleme aldığı 15 mektup metnini içerir. Metin, bozuk bir nüshadan istinsah edilmiştir.

Kitâbet tarihi: 22 Rebî'u'l-Evvel 723, Çarşamba günü, Öğle ile İkindi namazı arasında.

107. Letâif-i Şerefî (s. 418-434) (Farsça)

"Felek-i 'Alâ'" veya Feleküddîn" ya da "Felek" olarak tanınan Abdullah b. Ali b. Muhammed Tebrîzî tarafından telîf edilmiştir.
Teressül fenni ve istîfâ sanatı ile ilgilidir. O, bu kitabı, *Sa'âdet-Nâme* isimli başka bir kitaptan Gazan Han'ın veziri Sa'düddîn Muhammed Sâvecî'nin oğlu Şerefüddîn Hâc Muhammed için seçerek oluşturmuştur. Sa'âdet-Nâme'nin sonunda (Meclis Kütüphanesindeki nüshada), *Kânûnü's-Sa'âdet* isimli başka bir kitaptan söz edilir. *el-Hidâye ilâ Halli'l-Kâfiye* (İbn Hâcib'in *Kâfiye*'sinin müşkil yerlerinin şerhi) isimli kitabın merhûm müellifinin ismi de orada geçmektedir. Bu bir miktar geniş risâle, bir mukaddime ile teressül ve istîfâ sanatıyla ilgili iki kısmı içine alır.

Kitâbet tarihi: 26 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazar.

108. Şerh-i Mecmû'u'l-Kur'âni'l-Kadîm ve'z-Zikri'l-Hakîm (s. 435) (Farsça)

Kur'ân-ı Kerîm sûrelerinin, aşırlarının, ayetlerinin, kelimelerinin ve harflerinin sayısını beyân eder.

109. el-Mûciz fî 'İlmi A'dâdi'l-Vefk (s. 435-436) (Farsça)

Sanki Ebu'l-Mecd Muhammed b. Melik Mes'ûd (kâtib) tarafından telîf edilmiş gibidir. Müellifinin, dostlarının arzusu üzerine iki fasıl halinde kaleme aldığı sayıların uyumluluğuyla ilgili bir risâledir.

Kitâbet tarihi: 26 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazar.

110. Havâss-ı A'dâd-ı Vefk ve Şeref-i Kevâkib (s. 436-437) (Farsça)

3 x 3, 4 x 4'ten 9 x 9 şekline kadar şekillerin özelliği hakkındadır.

Kitâbet tarihi: 26 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazar.

111. Cedvel-i İhtilâc-ı A'zâ' (s. 437) (Farsça)

Seğirme delilleri, izleri ve eserlerine dâir bir cetveldir. İnsan bedeninin sağ ve sol tarafları için iki ayrı cetvel vardır.

Kitâbet tarihi: 26 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazar.

112. Cedvel-i Tevârîh-i Enbiyâ' ve Hulefâ' ve Hükemâ ve 'Ulemâ (s. 438) (Farsça)

Bu eserin yazım tarihiyle başlıkta ismi geçen zümrelerin zaman aralıklarını büyük bir dikkatle tespit ederek tarihlerini veren bir cetveldir.

Kitâbet tarihi: Muharrem 723.

113. Cedvel-i Tevârîh-i Enbiyâ' ve Sahâbe ve 'Ulemâ ve Selâtîn (s. 438) ()

İnsanlığın atası olan Hz. Adem'den Ebu Sa'îd Bahadır Han'ın saltanat sürdüğü ana, yani yazarın kendi dönemine kadar gelen nebiler, sultanlar ve âlimlerden pek çoğunun tarihinden bahseder.

Kitâbet tarihi: Muharrem 723.

114. Târîh-i Tebrîz (s. 439) (Farsça)

Tebrîz'in kısa bir tarihçesidir. Tebrîz'in zelzele neticesinde maruz kaldığı büyük yıkımdan sonra Vahsudan'ın eliyle inşâ edilmesinden bahseder. Vahsudan'ın davetine binaen meşâyihten dört kişinin, şehrin dört köşesinden birine bir taş bıraktıkları zikredilir. Yine buna binaen, Tebrîz'in bir daha, bir zelzele veya sel tarafından yıkılmasının muhal olduğu tahmininde bulunulur.[22]

Kitâbet tarihi: 27 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazartesi.

115. İbtidâ-i Devlet-i Harzemşâhiyyân (s. 439) (Farsça)

Hâce Nasîr-ı Tûsî'nin rivayet ve takrîr ettiği kısa bir tarihçedir.

Kitâbet tarihi: 27 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazartesi.

116. Nâme-i Hulagu be-Umerâ-i Şâm ve Pâsoh-ı Ân (s. 439-440) (Arapça)

Hâce Nasırüddîn Tûsî tarafından kaleme alınmıştır. Cevabın sonunda "bozuk bir nüshadan nakledilmiştir" şeklinde bir ifade geçmektedir.

Kitâbet tarihi: 27 Rebî'u'l-Evvel 723, Pazartesi.

---

22 Tarihî belgeler, bu tarihten sonra da 671, 1049 ve birkaç başka tarihte Tebrîz'de zelzelenin meydana geldiğini göstermektedirler. 1139, 1140, 1193 zelzelelerinde ise buranın büyük bir kısmı yıkılmış ve çok sayıda insan helâk olmuştur.

117. Gazeliyyât der Tevhîd ve Tâmât-ı Celâlüddîn ʻAtîkî (s. 440-441)

Celâlüddîn Abdülhamîd ʻAtîkî tarafından telîf edilmiştir.
Mevcut belgelere göre o, 7-8. asır şâirlerinden biri olarak tanınır. Onun ders ve minberlerinde hâzır bulunup, burada dinlediklerini *Sefîne-i Tebrîz*'e kaydetmiş olan kâtibi, onu şu lakaplarla tanıtmaktadır: Mevlânâ el-Aʻzam, ʻAllâmetü'l-ʻÂlem... İlmü'l-Hüdâ, Aʻlemü'l-Verâ, Sâhibü'l-Ders ve'l-Fetvâ, Sultânü'l-Müfessirîn, Burhânü'l-Mukakkikîn, Kudvetü'l-Ârifîn... Huccetullâh ʻale'l-Halâiki, Kutbu'l-İslâm ve'l-Müslimîn Abdülhamîd el-ʻAtîkî" (*Mukaddime-i Menâbir-i Celâlüddîn ʻAtîkî*).

Kitâbet tarihi: 16 Rebîʻu'l-Âhir 723, Cumartesi, Öğle ile İkindi namazı arası.[23]

118. Dîvân-ı Eşʻâr-ı Zahîr-i Fâryâbî (s. 442-489) (Farsça)

Zahîrüddîn Tâhir b. Muhammed Fâryâbî (ö. 6. asır) tarafından telîf edilmiştir. Bazı yazma nüshalarda da mevcut bulunan bir mukaddimesi vardır. Bu nüshada takrîben 80 kasîde, terkîb-i bend (bu nüshada tercîʻât ismiyledir), mesnevî, mukattaʻât mevcuttur. Şiirlerin arasında birkaç kasîde ve mülemmaʻ (bir tarafı Arapça, bir tarafı Farsça) kıtalar da yer alır.

Kitâbet tarihi: Bu *Divân*, tedrici olarak 7 Rebîʻu'l-Evvel ile 20 Rebîʻu'l-Evvel 721 tarihleri arasında yazılmıştır.

119. Dîvân-ı Eşʻâr-ı Melik Muhammed Tebrîzî (s. 489-500) (Farsça)

Ebu'l-Mecd b. Mesʻûd b. Muzaffer'in amcası Mecdüddîn Melik Mahmûd b. Muzaffer tarafından telîf edilmiştir. O, 696 yılında genç iken vefat etmiş, Ebu'l-Mecd de onun şiirlerini bir araya toplayarak yazıya geçmiştir. Melik Muhammed'in ismi, bazı tezkirelerde zikredilmektedir. Fakat bu divanın başka bir nüshasına hiçbir kaynak atıfta bulunmaz. Müşterek gazellerinden biri, üç kişinin aralarındaki konuşmadır: Melik Mahmûd, Celâlüddîn ʻAtîkî ve Melik Mesʻûd b. Muzaffer. Bu *Divân*'ın mukaddimesinde, kâtip bu mecmuadan "*Sefîne*" adıyla söz etmektedir.

Kitâbet tarihi: 3 Rebîʻu'l-Âhir 721, Cumartesi.

120. Dîvân-ı Eşʻâr-ı Mecdüddîn Tebrîzî (s. 500-504) (Farsça)

Sadrüddîn Melik Mesʻûd (*Sefîne*'nin kâtibi Ebu'l-Mecd'in babası)'un amcasının

23 Gözden kaçırılmaması gereken nokta, *Gazâliyyât-ı ʻAtîkî*'nin son yaprağının arkasından başlayan *Divân-ı Zahîr*'in kitâbet tarihinin 721 olmasıdır.

oğlu Emîr Mecdüddîn Muhammed Tebrîzî tarafından telîf edilmiştir.
Bu *Divân*'ın başka bir nüshasına ve yine şâirin ismine, başka bir kaynakta tesadüf olunmamaktadır.

Kitâbet tarihi: 5 Rebî'u'l-Âhir 721, Pazartesi.

121. Kıssa-i Münâzare-i Âhû = Hikâyet-i Âhû – Mesnevî (s. 504-505)

Celâlüddîn Abdülhamîd Atîkî (ö. 741) tarafından telîf edilmiştir.
Felsefî mazmûnlar içeren ve takdîrin esrarına işâret eden âhu (ceylan) ile sayyâd (avcı) arasındaki bir münâzaradır. Bu mesnevîye ve bu isimli başka bir nüshaya ve işârete başka bir yerde rastlamadım.

Kitâbet tarihi: 5 Rebî'u'l-Âhir 721, Pazartesi günü başlandı... ve sonraki namazda tamamlandı.

122. Sohbet-Nâme = Mesnevî (s. 506-509) (Farsça)

Hümmâm-ı Tebrîzî (ö. 714) tarafından telîf edilmiştir. Bunun nüshası bir hayli azdır. Bunun, 721 yılına tarihli ve beş babtan oluşan yegâne bir başka nüshası olduğunu da biliyoruz (*Fihrist-i Müşterek-i Pakistan*, c. VII, s. 375. Ayrıca bk. Müeyyed Sâbitî'nin kaleminden *Mukaddime-i Dîvân-ı Hümmâm*).

Kitâbet tarihi: 6 Rebî'u'l-Âhir 721, Salı.

123. 'Aşk-Nâme = Mesnevî (s. 509-518) (Farsça)

Melikü'ş-Şu'ârâ 'İzzüddîn 'Atâyî (*Sefîne*'nin kitâbet edildiği tarihte hayattadır) tarafından telîf edilmiştir. On fasıldan mürekkep bu mesnevî, Farüddîn Irâkî'ye nispet edilen ve birkaç kez basılan *'Uşşâk-Nâme* ile aynıdır. Bu *'Uşşâk-Nâme*, elimizdeki nüshadan 100 yıldan fazla bir zaman sonra, 826 yılında istinsah edilmiş bir nüsha üzerinden neşredilmiştir. Hangi tarihte ve kimin eliyle bu mesnevînin *'Uşşâk-Nâme* ismiyle Fahrüddîn 'Irâkî'ye nispet edildiği belli değildir. 'Atâyî mahlasına sahip bulunan bu mesnevîdeki beyitlerin ya hazf yoluyla ya da mezkûr mahlasın 'Irâkî'ye çevrilmesiyle 'Irâkî'ye nispet edildikleri kesindir. Mazmûnları kesin bir delil içeren aşağıdaki iki beyit, mahlasın 'Atâyî olması gerektiğini ortaya koyar. İkinci beyti hazfedilmiş olmasına rağmen, söz konusu mahlasın 'Atâyî ile münâsebetini açıkça gösteren birinci beyit tahriften kurtulmuş ve muhtemelen intihal edenin dikkatini çekmemiştir.

Şâir, Sâhib-i Dîvân'ı methettikten sonra –birinci fasıldan önce- şöyle diyor:

Dostun hazinesinden çorba verdiler — Bana bu şiveyi 'atâ ettiler
'Atâmla âşinâlık oldu — O 'atâdan künyem 'Atâyî oldu

Senin medhinin nâmesine başlıyorum Bunun gibi ʻaşk-nâmeler yazıyorum

Kitâbet tarihi: 6 Rebîʻu'l-Âhir 721, Salı.

124. Emâli-yi Emînüddîn el-Hâc Bele= Fevâid = el-Letâifü'l-Leâlî (s. 519-538) (Farsça ve Arapça)

Ebu'l-Mecd'in Emînüddîn Hâc Bele'den işittiği ve takrîr ettiği ifâdelerdir. Emînüddîn, bu *Emâlî*'de önemli tarihî, edebî ve irfânî noktalara değinmiştir. Bazı Fehlevîce söyleyen şâirlerin isimlerini vermiş ve Fehlevîce beyitler ve kıtalar –bazen on beyit birden- zikretmiştir.

Tarihî açıklamalar yaparken "fehlevî", "şervînân", "ôrâmnân", "şebistân" ve "serv-i vekîl" gibi sözler sarf etmiştir. O yine, Hâkânî ile Esîrüddîn Ahsîketî'nin karşılaşmaları ve semâʻ toplantısına katılmaları macerasına, Hâce Nasîr'in Hâce Kerîmüddîn Kîşî ile müzâkerelerine, Fahr Râzî'nin hiçbir tarihte dile getirilmeyen başından geçen maceralara, Râzî'nin Fakîh Zâhid-i Tebrîzî ile mülâkâtına ve Fakîh'in Râzî'ye hudûs ve kadem hakkında sorduğu sorunun cevabı olarak Fakîh'in verdiği Fehlevice bir söze de eserinde yer vermiştir.

Kitâbet tarihi: 2 Zilhicce 722, Pazar.

125. Nûru'l-Hadîkâti li-Ehli'l-Hakîkati (s. 539-553) (Farsça)

Senâyî'nin *Hadîka*'sından alınmıştır. Beş babdır. Nüshanın başı düşmüştür.

Kitâbet tarihi: 721 yılı, Rebîʻu'l-Âhir ayının ortası, Perşembe günü.

126. Veys ü Râmîn (s. 554-559) (Farsça)

Bu nüsha, Veys'in Râmîn'e yazdığı sadece on mektubu içerir. Dokuzuncu mektubun sonunda "Veys'in Râmîn'den ayrılması üzere feryat etmesi hakkında söz" kısmı gelir. Diğer nüshalarla arasında oldukça fazla farklılıklar bulunmaktadır.

Kitâbet tarihi: 17 Rebîʻu'l-Âhir 721, Cumartesi.

127. Husrev ü Şîrîn (s. 560-564) (Farsça)

Nizâmî Gencevî'nin *Husrev u Şîrîn*'inden alınmıştır.

Kitâbet tarihi: 19 Rebîʻu'l-Âhir 721, Pazartesi.

128. Leylâ vü Mecmûn (s. 565) (Farsça)

Nizâmî Gencevî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'undan alınmıştır.

Kitâbet tarihi: 19 Rebî'u'l-Âhir 721, Pazartesi.

129. Heft Peyker (s. 566-567) (Farsça)

Nizâmî Gencevî'nin *Heft Peyker*'inden alınmış bir hikayedir.
Kitâbet tarihi: 9 Cemâdiye'l-Ûlâ 721, Cumartesi.

130. Şâhnâme (s. 568-578) (Farsça)

Firdevsî'nin *Şâhnâme*'sinden alınmış üç destanı içeren ve diğer nüshalarla arasında oldukça fazla farklılıklar olan bir nüshadır.
Rüstem ve Sührâb'dan alınan kısım. Kâtibin kaleminde bu destan *Sührâb-nâme* olarak isimlendirilmiştir. Kitâbet tarihi: 9 Cemâdiye'l-Ûlâ 721, Cumartesi.
Rüstem ve Ekvân Div destanı. Bu kısımdaki bütün beyitler *Şehnâme*'den alınmıştır. Kitâbet tarihi: 14 Cumâdiye'l-Ûlâ 721, Perşembe.
Rüstem ile İsfendiyâr'ın cengi. Bu destandan kısa bir bölümdür. Kitâbet tarihi: 16 Cemâdiye'l-Ûlâ 721, Cumartesi.

131. Nisâbü's-Sabiyyân (s. 578-581) (Farsça)

Ebu Nasr Ferâhî'nin *Nisâbü's-Sıbyân*'ından alınmıştır.
Kitâbet tarihi: 20 Cemâdiye'l-Ûlâ 721, Çarşamba.

132. Rubâ'iyyât-ı Evhadî Kirmânî (s. 581-592) (Farsça)

Emînüddîn Hâc Bele tarafından Evhadî Kirmânî'nin *Rubâ'iyyât*'ından derlenmiş 12 babı içerir.
Kitâbet tarihi: 25 Cemâdiye'l-Ûlâ 721, Pazartesi.

133. Hulâsatü'l-Eş'âr (s. 593-612) (Farsça)

Ebu'l-Mecd Muhammed b. Melik Mes'ûd b. Muzaffer (*Sefîne*'yi derleyen) tarafından telîf edilmiştir. Elli bab halinde meşhur ve meşhur olmayan şâirlerden alınmış 500 rubâ'îyi içerir. Mecdüddîn Melik Muhammed (müellifin amcası) ve Mecdüddîn Muhammed (müellifin babasının amcasının oğlu)'in de birkaç rubâ'îsi vardır. Ekseriyetle Tebrîzli olan bir grup şâir ve ârifin şiir örnekleri bakımından yegâne senettir ve bu şiirler başka bir yerde geçmemektedirler.
Kitâbet tarihi: 721 yılının Cemâdiye'l-Ûlâ ayının sonu, Cumartesi.

134. Lügat-ı Fürs (s. 613-622) (Farsça)

Ebu Mansûr Ali b. Ahmed Esedî Tûsî tarafından telîf edilmiştir. Merhûm

Abbâs İkbâl Aştiyânî, Esedî'nin *Lügat-ı Fürs*'ünü istinsah edilmiş bir nüsha üzerinden neşretmiştir. Aştiyânî'nin neşrettiği bu nüsha, *Sefîne-i Tebrîz*'deki metnin de yazıldığı nüshadır. Kâtib, bunu Sihind'de –Farsça Âb-rûdân denilen yer- bozuk bir nüshadan istinsah ettiğini söylemektedir.

Kitâbet tarihi: 22 Cemâdiye'l-Âhir 721, Pazar, güneş Arslan burcunda iken.

135. Kelimâtu Şeyhi'l-İslâm (s. 622-624) (Farsça)

Üç bab halinde Hâce Abdullah Ensârî'nin kelimât ve münâcâtını içerir.
Bu risâle, Hâce Abdullah Ensârî'nin sözlerini bir araya getiren Ali b. Tayfur Bistâmî'nin *Envârü't-Tahkîk*'i ile mukayese edilmelidir.

Kitâbet tarihi: 23 Cemâdiye'l-Âhir 721, Pazartesi.

136. Kelimâtu Şeyhi'l-İslâm Ensârî (s. 624) (Farsça)

Hâce Abdullah Ensârî'ye nispet edilen fıkraları içerir. Bunlar bazı nüshalarda *Dil ü Cân* veya *Suâl ve Cevâb* ismiyle, (yukarıdaki nüshada olduğu gibi) diğer bazı nüshalarda ise *Risâle-i Kelimât ve Münâcât*'ın bir bölümü olarak geçmektedirler.

137. Pend-Nâme-i Nûşîrevân (s. 624-626) (Farsça)

Nûşîrevân'ın 24 çıkıntısı bulunan tacı ile ilgili bir hikayedir. Bu çıkıntıların her birine bir öğüt yazılı idi. Nûşîrevân'ın *Dâstân-ı Dahme*'si ile mukayese edilmelidir (*Fihrist-i Kitâbhâne*, c. XIII, 645, 660).

Kitâbet tarihi: 24 Cemâdiye'l-Âhir 721, Salı.

138. Kelimât-ı Bozorgmihr ve Hıfzu's-Sıhha (s. 626) (Farsça)

Bozorgmihr'e nispet edilen beden ve ruh sağlığının muhafazasıyla ilgili öğütleri içerir.

Kitâbet tarihi: 25 Cemâdiye'l-Âhir 721, Çarşamba.

139. Kelimât-ı Bozorgmihr (s. 626) (Farsça)

Bozorgmihr'e nispet edilen ve felsefî mazmûnları muhtevî kısa bir metindir.

Kitâbet tarihi: 25 Cemâdiye'l-Âhir 721, Çarşamba.

140. Vasâyâü Tiyâzûk el-Hakîm li-Enûşirvân (s. 626) (Arapça)

Bazı kaynaklarda, Tiyâzûk (İodukos)'un Haccac b. Yusuf'un 90 yılı civarında vefat eden –bu durumda Sasanîlerden Enûşîrvân'ın doktoru olması mümkün

değildir- doktoru olduğu ve sağlığın muhafazasıyla ilgili on usulü içeren bir eser kaleme aldığı zikredilmektedir. İbn Ebi Usaybi'â, eldeki mevcut nüshayla çok küçük farklılıklar arz eden bu metni kitabına almıştır. O şöyle demektedir: Bunu kaleme alan hakîm, bunu meliklerden birine sunmak için yazmıştır. Fihristlerde, ondan hıfzı's-sıhha ile ilgili bir kasîde zikredilmektedir. Bu hıfzı's-sıhha usulü, İbn Sînâ'ya nispet edilen *Ercûze*'de de geçmektedir. Âdil-i Şîrâzî de bu kasîdeyi Farsça nazma çekmiştir (Lügat-nâme-i Dehhuda Kütüphânesi nüshası). Bk. Sezgin, c. III, s. 207-208; Doktor Mehdevî, *Musannafât-ı İbn Sînâ*, s. 25; Neşriyye-i Kitâbhâne-i Merkezî, Sayı III, s. 412; Bankipur, c. IV, s. 164 (Nüsha No: 3/108).

Kitâbet tarihi: 27 Ramazan 721, Pazar.

141. İnsü'l-Vâcideyn = Müntehab (s. 627-630) (Arapça)

Brockelmann'ın yazdığına göre *İnsü'l-Vâcideyn* isimli kitabın müellifi Ebu Sa'îd b. Münşî Esterebâdî (ö. 593)'dir (Brockelmann, *Supplementband*, c. II, s. 101). Seçkide bulunanın ve asıl kitabın müellifinin ismi nüshada geçmemektedir. Kitap 15 bab içermektedir. Bunların fihristi dibâcede verilmektedir.

Kitâbet tarihi: 22 Şevvâl 722, Perşembe.

142. el-Hutbetü ve'l-Medhü bi-Gayri Nokta (s. 630) (Farsça)

İsmi açık olarak yazılmamış Memdûhî diye birinin methi ile ilgili bir hutbedir.

Kitâbet tarihi: 5 Zilka'de 722, Salı.

143. Kitâb fî'l-Hesâb (s. 631) (Farsça)

Sayıların küsürlerini hesaplamakla ilgili kısa bir risâledir. Eldeki nüshada, kendisinden sonra gelen risâle için yazılmış bir mukaddime gibi görünmektedir. Çarpma ve bölme işlemleri hakkındadır.

Kitâbet tarihi: 22 Zilhicce 722, Cumartesi.

144. Risâletü fî'l-Hesâb (s. 631-632) (Farsça)

Sayıların mertebeleri ile çarpma ve bölmeyle ilgili bir risâledir.

Kitâbet tarihi: 22 Zilhicce 722, Cumartesi.

145. Risâle der Mûsîkî (s. 632-633) (Farsça)

Halku'l-İnsân müellifi Beyânü'l-Hakk Mahmûd Nîşâbûrî'nin oğlu Acîbü'z-Zemân Muhammed b. Mahmûd Nîşâbûrî tarafından telîf edilmiştir.

Üç fasıl hâlinde kısa bir risâledir. Müellifin ismi nüshada geçmemektedir. Petersburg'daki VII. yüzyıldan kalma nüshası beş fasıl içerir. Rusya İlimler Akademisi'ndeki eski bir nüshasının mikrofilmi Üniversite kütüphânesinde mevcuttur. Bu nüshaya dayanarak Üstâd Dânişpejuh 1344 yılında bu risâleyi neşretmiştir. (Bk. *Mikrofilimler Fihristi*: 625. Yine bk. *Fihrist-i Kitabhâne-i Meclis*, c. XIX, s. 547. 'Acîbü'z-Zemân hakkında bilgi edinmek ve yine Emir Hüseyin Pûrcevâdî'nin neşredilen risâledeki mukaddimesini görmek için bk. *Mecelle-i Ma'ârif*, Yıl 12, Sayı 1-2, Ferverdîn-Âbân 1374.)

Kitâbet tarihi: 24 Zilhicce 722, Pazartesi, gece yarısı.

146. Kitabü fî 'İlmi'l-Kimya = İksîr-i Kebîr (s. 633) (Arapça ve Farsça)

Şeyh Ali Mağrîbî tarafından telîf edilmiştir. İksîr hakkında ondan seçilerek yazılmış birkaç nüsha vardır. Başı: İksîr-i Kebîr, Şeyh Ali Mağrîbî'den seçilerek alınmıştır.

Kitâbet tarihi: 24 Zilhicce 722, Pazartesi.

147. Ba'zu Mesâili't-Tıbbiyye, Kitâbü fî... (s. 633-634) (Farsça)

Beş babı içine alan kısa bir risâledir: Yılan sokması, göğsü tanımak, safrânın belirtisi, sevdânın belirtisi, rutûbetin belirtisi, insan suyunu = idrarını tanımak.

Kitâbet tarihi: 24 Zilhicce 722, Pazartesi.

148. Havâssü'l-Ahcâr (s. 634-638) (Farsça)

Taşlar hakkında eldeki diğer kitaplarla uygunluk göstermeyen bir nüshadır. Bilhassa zikredilen birkaç hikaye dikkatli bir şekilde incelenmeye layıktır. *Sefîne*'de risâlenin sonu bulunmamaktadır.

149. 'Akâid-i Fırak (s. 639-644) (Farsça)

71 fasıl içeren ve incelenmeye lâyık bir nüshadır. Müellif, "mübtedi'ân" yerine "hevâdârân" kelimesini kullanmakta ve şöyle demektedir: "Bütün hevâların aslı altıdır ve her biri on iki fırkaya ayrılır. On iki kere altı, 72 eder".

Bu risâlenin baş tarafı düşmüştür ve her ne kadar bizzat kendisi bozuk bir nüshadan istinsah ettiğini söylüyorsa da, fâzıl bir kâtipten beklenilmeyecek derecede hataları içerir.

Kitâbet tarihi: 27 Zilhicce 722, Perşembe

150. Letâifü't-Tevhîd fî Garâibi't-Tefrîd (s. 644-645) (Farsça)

Sa'düddîn Hamûyî (ö. 650) tarafından telîf edilmiştir. O bu risâlede kendisinin *Esrârü's-Sulûk* isimli başka bir risâlesinden söz etmekte ve ona atıfta bulunmaktadır.

Kitâbet tarihi: 29 Zilhicce 722, Cumartesi.

151. el-Muhtâr mine't-Tevrât (s. 645) (Arapça)

Ka'bü'l-Ahbâr'ın rivâyetiyle Tevrat'tan nakledilen hikmetli 12 cümleyi içerir.

Kitâbet tarihi: 29 Zilhicce 722, Cumartesi.

152. Vâsâyâ-yı Peyâmber (s.a.s.) Hitâb be-Ali (r.a.) (s. 645-646) (Arapça)

Senet zikredilmeksizin Hz. Resûl (s.a.s.)'ün Hz. Ali (r.a.)'ye vasiyetlerini içerir.

Kitâbet tarihi: 29 Zilhicce 722, Cumartesi.

153. Vasiyyetü Ali li-İbni-hi el-Hasan (r.a.) (s. 646-647)

Bu vasiyyetin başı: "Zamanda istikrar bulmuş, ömür için tedbirini almış ve dehre teslim olmuş fâni babadan", diye başlar.

Kitâbet tarihi: 29 Zilhicce 722, Cumartesi.

154. Vasiyyetü Ali li-İbni-hi el-Hüseyin (r.a.) (s. 648)

Bu nüshada da senet zikredilmez ve pek çok hata vardır. Bu da kâtibin dikkat göstermediğini ortaya koyar. Bu nüshanın kitâbet tarihi de bir kere daha 723 yılıdır (Muharrem ayının başı, Pazar günü).

155. Hükûmet-hâ-yı Ali (r.a.) (s. 648) (Farsça)

Başı: Bu, Emîrü'l-Mü'minîn Ali (ra.)'ın hükümetleri hakkında zikredilmiş bulunanları ihtiva eden bir muhtasardır. Sonu: Ali (r.a.)'ın hükümetleri kitabı... bende-i fakîr-i hakîkî Muhammed b. Mes'ûd'un eliyle ferahlık ve iyilikle tamam oldu.

Kitâbet tarihi: 723 yılı, Muharrem ayının başı, Pazar günü.

156. el-Mebde' ve'l-Me'âd (s. 649-650) (Farsça)

Zeynüddîn Seyfî tarafından telîf edilmiştir. *Âgâz ve Encâm* ismiyle de tanınmış olan bu risâle, diğer nüshalarda Esîrüddîn Ebherî'nin telîfi olarak zikredilmektedir. Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphânesi'ndeki nüshalardan birinde, Me'âd kısmında (4. Fasıl) İbn Arabî'den ve İşrakî şeyhlerinden söz edilir. Fakat

eldeki nüshada sadece İbn Sînâ'nın ismi geçmektedir.
Kitâbet tarihi: 723 yılı, Muharrem ayının başı, Pazar günü.

157. Akl-ı Sorh (s. 650-652) (Farsça)

Sîmurg ve Kûh-ı Kâf da denilen bu risâle, Şihâbüddîn Sühreverdî Yahya b. Habeş tarafından telîf edilmiştir. Eldeki nüshanın başında ve zeylinde ise risâlenin ismi *el-Mütemerrik* olarak zikredilmektedir.
Kitâbet tarihi: 2 Muharrem 723, Pazartesi.

158. Bâng-i Morgân (s. 652-653) (Farsça)

Şeyh Şihâbüddîn Sühreverdî Maktûl tarafından telîf edilmiştir.
Kitâbet tarihi: 2 Muharrem 723, Pazartesi.

159. Suâlât-ı İskender ez Aristo (s. 653-654)

İskender ve Aristo'ya nispet edilen suâller ve cevaplardan müteşekkil birkaç nüshadan biridir. Üniversite kütüphânesindeki "*Sad u Panzdeh Suâl*..." isimli nüsha eldeki nüsha ile mukayese edilmelidir. Nüshadaki ilk soru: Cevher nedir, diye sordu. Kendi zâtıyla kâim olan şeydir, dedi.
Kitâbet tarihi: 2 Muharrem 723, Pazartesi.

160. Delâil-i A'zâ = Ferâset (s. 654-655) (Farsça)

Büyük hakîmlerin sözlerinden derlenmiştir.
Kitâbet tarihi: 3 Muharrem 723, Salı.

161. İlm-i Ferâset (s. 656) (Farsça)

Başı: Hakîmler şöyle dediler: Her kimin ciğeri daha küçüktür, o daha yiğit ve daha utangaçtır.
Kitâbet tarihi: 3 Muharrem 723, Salı.

162. Havâss-ı Me'âdîn-i Kânî (s. 656) (Farsça)

Başı: Eğer altından bir mil yaparlarsa, saralı göze koysunlar, fayda verir.
Kitâbet tarihi: 3 Muharrem 723, Salı.

163. Havâss-ı Mu'atterât (s. 656) (Farsça)

Doktorluğun özelliği hoş kokulu ilaçlardır. Sanki bundan önceki birkaç risâle gibi, bir kitaptan alınmış havası var.

Kitâbet tarihi: 3 Muharrem 723, Salı.

164. Havâss-ı Gulât (s. 657) (Farsça)

On bab hâlinde kısa bir risâledir.

Kitâbet tarihi: 3 Muharrem 723, Salı.

165. Delâil-i Berf ve Bârân = Âsâr-ı 'Alevî = Kâinât-cû (s. 657-660) (Farsça)

Yirmi faslı içerir. Bu nüsha oldukça hatalıdır. Muhtemelen bozuk bir nüshadan istinsah edilmiştir. Kâtip, sonunda risâlenin ismini *el-Mesâilü'l-Hakimiyye* olarak zikretmektedir.

Kitâbet tarihi: 4 Muharrem 723, Çarşamba.

166. Ekâlîm ve Bilâd (s. 660-661) (Farsça)

Yeryüzündeki iklimler ve ülkeler zikredilmiş, bazı şehirlerin su ve hava bakımından özellikleri anlatılmıştır. İklimlerden Farsça isimleriyle söz edilmiştir.

Kitâbet tarihi: 4 Muharrem 723, Çarşamba.

167. Menâbir-i 'Atîkî (s. 661-676) (Farsça)

Ebu'l-Mecd Muhammed b. Melik Mes'ûd (nüshanın kâtibi) küçüklükten itibaren Celâlüddîn Abdülhamîd 'Atîkî'ye muhabbet besliyordu. "Zira o mahdûm – ömrü uzun olsun- fâide ve tezkîr minberinde buyuruyordu". O "vaaz meclisi hakkında gıybet etmemek" için, 'Atîkî'nin sözlerini zihninde tutuyor ve eve gittiğinde kağıtlara kaydediyordu. Bu minberlerin sayısı 66 olup, tarihleri 1 Ramazan 715 ile 13 Şevvâl 718 arasıdır. Ebu'l-Mecd, bu *Sefîne*'de Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hadislerinden sonra bu minberleri getirmek istiyordu. Fakat kendisinin de ifade ettiği mazeretler sebebiyle, bu şekilde yapması mümkün olamamıştır.

Kitâbet tarihi: 8 Muharrem 723, Pazar.

168 - 181. Makâlât-ı Kûtâh (s. 676-677) (Arapça)

Hadislerden, Ebu Ali Rûdbârî ve diğer sûfî büyüklerinin sözlerinden nakille irfân ve sülûk konularıyla alâkalı on dört kısa sözü içerir. Derleyen, her sözü kitâb ismiyle zikretmiş ve her birinin sonunda kitâbet tarihini vermiştir. Bu on dört sözün başlıkları şunlardan ibârettir: Kitâb fî'r-Rızâ, Kitâb fî's-Sabr, Kitâb fî'l-'Ubûdiyye, Kitâb fî'l-İrâde, Kitâb fî'l-İstikâmet, Kitâb fî'l-İhlâs, Kitâb fî'l-Hayâ', Kitâb fî'z-Zikr, Kitâb fî'l-Fetvâ, Kitâb fî's-Sıdk, Kitâb fî'l-Murâkabe,

Kitâb fî'l-Muhabbet, Kitâb fî'ş-Şevk, Kitâb fî's-Semâ'.

Kitâbet tarihi: 723 yılı, 8 Muharrem Pazar'dan 5 Safer Cumartesi gününe kadar.

182. Tarîku'l-Ahiret (s. 678-680) (Farsça)

Emînüddîn el-Hâc Bele'nin oğlu Şerefüddîn Osman[24] tarafından telîf edilmiştir. Babasının 17 Ramazan 720'de Dımaşk'da vefat etmesinden sonra o, bu risâleyi bu dünyanın vefasızlığını belirtmek ve tevbeye ve günahı terke davet etmek amacıyla yazmıştır. Bu şiirlerin pek çoğu Farsça kaleme alınmıştır. Ancak bazı kıtalar ve beyitler Gürcüce ve Tebrîzî gibi dillerle, bazı kıtalar da Ôrâmnân[25] ve Şervînan adı altında yazılmışlardır. Emînüddîn'in vefat ettiği tarih ve vefat mahalli hakkında yegâne senet olan ve özel bir önemi bulunan bu risâle eksiktir. Son kısmı *Sefîne*'den düşmüştür.

183. Sevânihu'l-'Uşşâk (s. 681-686) (Farsça)

Ahmed Gazalî tarafından telîf edilmiştir. Kitâbın baş kısımları düşmüştür.

Kitâbet tarihi: 10 Muharrem 723, Salı.

184. Risâletü't-Tayr (s. 686-687) (Farsça)

Ahmed Gazalî tarafından telîf edilmiştir. Bazı nüshalarda ve Doktor Ahmed Mucahid'in baskısında, bu risâlenin ismi *Risâletü't-Tuyûr*'dur.

Kitâbet tarihi: 10 Muharrem 723, Salı.

185. Risâle-i 'Ayniyye = Tezkire (s. 687-691) (Farsça)

Ahmed Gazalî tarafından telîf edilmiştir. Onun 'Aynü'l-Kudât Hemedânî'ye yazdığı mektuplardan biridir. Bu risâle, birkaç değişik isimle nüshalarda zikredilmektedir. Doktor Mücahid, bunun için *Tezkire* ismini tercih etmektedir.

Kitâbet tarihi: 11 Muharrem 723, Çarşamba.

186. Mûnisü'l-'Uşşâk (s. 691-694) (Farsça)

Şihâbüddîn Yahya b. Habeş Sühreverdî tarafından telîf edilmiştir.

---

24 789 yılına tarihli bir mikrofilm nüshası Merkez Kütüphanesi'nde bulunan *Nüzhetü'l-'Uşşâk* risâlesinin müellifi.

25 Bu risâlede "Ôrâmnân" unvanıyla gelmiş olan ilk beyitte "Bele" zikredilmiştir. O beyit şöyledir:

Bele bu kıpkızıl gençliği geç görürsün
Bu dayanılmaz ıstıraba ah çekerek feryat et

Nasîrî hanedânından satın alınmış mecmualardan birinde, eski birkaç risâleye ilave olarak Sühreverdî'ye ait *Mûnisü'l-'Uşşâk* isimli bir yazmanın da var olduğu görülür. Merhûm Mirzâ Lütf-Ali Sadrü'l-Efâdil'in kaleminden çıkmış bulunan bu nüshadan, risâlenin Ebu'l-Mecd Muhammed b. Mes'ûd b. Muzaffer'in hattıyla yazıya geçirildiği ve 743 yılında istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Ancak hayret edilecek husus, bu *Sefîne*'de kaydedilmiş bulunan nüsha ile nesrin kemiyet ve keyfiyetinde fâhiş ihtilaflar bulunmasıdır. Bununla birlikte mevcut durum, Sadrü'l-Efâdil'in bu nüshanın bir benzerine muttali olduğuna ya da ondan seçmelerde bulunduğuna işaret etmektedir.

Kitâbet tarihi: 14 Muharrem 723, Cumartesi.

187. Risâletü's-Sûfiyye (s. 695-696) (Farsça)

Maktül Şihâbüddîn Sühreverdî tarafından telîf edilmiştir.
Bu risâle, *Rûzî bâ-Cemâ'at-i Sûfiyân* (Sûfilerle Bir Gün) ismiyle şöhret bulmuştur.

Kitâbet tarihi: 8 Safer 723, Salı.

188. Âvâz-ı Per-i Cebrâil (s. 696-697) (Farsça)

Şihâbüddîn Sühreverdî tarafından telîf edilmiştir.

Kitâbet tarihi: 9 Safer 723, Çarşamba.

189. Safîr-i Sîmorg (s. 698-699) (Farsça)

Maktûl Şihâbüddîn Sühreverdî tarafından telîf edilmiştir. İki kısımdan oluşur. Her kısım da üç fasla ayrılır.

Kitâbet tarihi: 10 Safer 723, Perşembe.

190. Risâletü'l-Mekteb = Hâletü Tufûliyyet (s. 700-702) (Farsça)

Yine Şihâbüddîn Sühreverdî tarafından telîf edilmiştir.

Kitâbet tarihi: 12 Safer 723, Cumartesi.

191. Lugat-ı Mûrân (s. 702-703) (Farsça)

Şihâbüddîn Sühreverdî tarafından telîf edilmiştir. Nüshanın sonunda ve hâşiyede yazılmış olanlar, hâşiyenin yıpranmış olması sebebiyle tam doğru olarak okunamamaktadır.

192. er-Risâletü'l-Kavsiyye (s. 704-710) (Arapça)

Kemâlüddîn İsmâil (7. asır şâir ve edebiyatçısı)'in münşeâtındandır. Makâme

tarzında keman (yay) konusuyla ilgili baştan sona teşbihler ve lafzî ve manevî sanatlarla doludur. Nüshanın hâşiyesinde metnin edebî inceliklerinin açıklanmasıyla ilgili dakîk bir şerh yazılmış, fakat şârihin ismi zikredilmemiştir. Bu *Kavsiyye*'nin başka bir nüshasının Brockelmann'ın şâhitliğiyle Kahire'deki Dârü'l-Kütüb'te olduğunu biliyoruz. Brockelmann, sadece Kahire'deki nüshadan söz etmektedir. (*Keşfü'z-Zünûn*, Risâle-i Kavsiyye başlığına ve *Fihrist-i Dârü'l-Kütüb*, c. III, 1924 baskısına bakınız.)

Kemâlüddîn İsfehânî'nin muasırı olan Nizâmüddîn İsfehânî'nin de bir *Kavsiyye*'si vardır. Eldeki mevcut *Kavsiyye*'nin sonunda ona işaret edilmekte ve yazarından da bahsedilmektedir.

Kitâbet tarihi: 723 yılı Safer ayınn ortası, Salı günü.

193. el-Kavsiyyetü'n-Nizâmiyye (s. 710-711) (Arapça)

Nizâmüddîn İsfehânî'nin münşeâtındandır.
Bundan önce zikredilmiş olan ve bundan daha geniş olan Kemâl'in *Kavsiyye*'si ile aynı tarzdadır. Kemâlüddîn İsmâil, kendi *Kavsiyye*'sinin sonunda, başka bir *Kavsiyye*'den şu tarzda söz etmektedir: "Bu yolda büyük fazilet sahibi bir koşucu beni geçti... Keşke benim çirkin şeylerim güzelliklere yakınlaşabilse..." Bu risalede fâzılâne bir şekilde yazılmış bulunan hâşiyede, bu satırlara ilave olarak şöyle denmektedir: "O, el-Allâme Nizâmü'l-Mille ve'd-Dîn Kâdiyü'l-Kudât İshâk b. ... el-İsfehânî'den bir kinâyedir." (Kâdiyü'l-Kudât'ın babasının ismi ciltleme nedeniyle okunamamaktadır.) Kâdî Nizâmüddîn İshâk b. Mutahhar ve Rubâ'iyyât'ı, Arapça münşaât mecmuası olarak *Nuhbetü'l-Şârib ve 'İcâletü'r-Râkib* ismiyle *Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Mikrofilim Fihristi*'nde zikredilmekte ve Safâ'nın *Tarih-i Edebiyat*'ında da Kâdî Nizâmüddîn İshâk (ö. 717)'in ismi geçmektedir. Buradan, müellifin Kemâl'den sonraki en yakın asırda yaşadığı tereddüt edilmeksizin çıkarılabilir (Bk. *Fihrist-i Film-hâ*, c. 1, s. 689; Dr. Safâ, *Tarih-i Edebiyat*, c. 3, s. 352).

Bu Kavsiyye'nin başka bir nüshasına yapılmış bir atfa diğer hiçbir kaynakta (yukarıdaki *Kavsiyye-i Kemâliyye* nüshasının hâşiyesinden başka) tesadüf etmedim. Yine bu zamana kadar, bu yazar için, yedinci yüzyılın şâir ve edebiyatçılarından hangisinin Kâdî Nizâmüddîn İsfehânî ismiyle şöhret kazandığı açık değildir. Bk. Bu *Sefîne*'de ve fihristinde ismi geçen *Münâzara-i Serv ü Âb*.
Kitâbet tarihi: 16 Safer 723, Çarşamba.

194. er-Risâletü'l-Hargâhiyye – Manzûme (s. 711) (Arapça)

Kemâlüddîn İsmâil İsfehânî tarafından telîf edilmiştir. Medihle ilgilidir. Başı:

er-Risâletü'l-Hargâhiyye, el-İmâm es-Sa'îd... Kemâlü'l-Mille ve'd-Dîn İsmâil b. Cemâlüddîn Muhammed b. Kemâlüddîn Abdurrezzâk İsfehânî –Allah onu mağfiretiyle himaye etsin-'nin inşâsıdır.

Kitâbet tarihi: 16 Safer 723, Çarşamba.

195. Risâletü'l-Hayl – Manzûme (s. 712) (Arapça)

Nizâmüddîn İsfehânî tarafından telîf edilmiş bir medhiyyedir. Görünüşe göre, Sâhib-i Dîvân Şemsüddîn hakkında 62 beyit içermektedir. Bunların içinde şöyle bir beyit de bulunmaktadır:

İsfahan'da ikamet etmek bana zor gelmeye başladı
Hür kimse için Tuba Cenneti ayrılığın hafifidir

Kitâbet tarihi: 17 Safer 723, Perşembe.

196. Risâletü 'İlim ve Akıl (s. 713) (Farsça)

Bu risâle, Emînüddîn Ebu'l-Kâsım el-Hâc Bele tarafından Sultan Muhammed Olcaytu'nun emriyle ve Vezîr Reşîdüddîn Fazlullah'ın işâretiyle telîf edilmiştir. Risâle iki aslı içerir: Birinci asıl, ilm-i insânîyi ve onun kısımlarını beyân eder. İkinci asıl, aklın hakîkatini ve aklın kısımlarını beyân ile bir tenbîh ve hâtimeden oluşur.

Kitâbet tarihi: 17 Safer 723, Perşembe.

197. Suverü'l-Ekâlîm 'alâ Sebîli'l-İcmâl (s. 714-715) (Farsça)

Yedi iklimin şerhi ve Süleyman (nüshada bu kelimenin devamı okunamamaktadır)'dan itibaren şehirlerin uzunluk ve genişliliklerini beyan. Risâlenin sonunda telif tarihi (710 Receb) kaydedilmiştir.

Kitâbet tarihi: 6 Safer 723, Pazar.

198. Risâletün Kalemiyyetün (s. 716-719) (Farsça)

Abdülazîz Kâşî (723'de hayatta idi) tarafından telîf edilmiştir. Kalemin vasfına dâir Arapça yazılmış olan diğer risâleden sonra, kendine mahsus bir anlatımla kalemin vasfıyla ilgili bu ikinci risâleyi telîf etmiştir. Risâlenin başında, kalemi öven mufassal bir kasîde vardır. *Kalemiyye* metninde de konuyla ilgili pek çok beyte yer verilmiştir. Bu *Kalemiyye*'nin 7-8. yüzyıldan kalma başka bir nüshası Üniversite'de mevcuttur. Bunun mikrofilmi Merkez Kütüphanesi'nde de vardır (*Filimler Fihristi*: c. I, s. 444).

Kitâbet tarihi: 19 Safer 723, Cumartesi.

199. Münâzara-i Gul ve Mul (s. 719-721) (Farsça)

Sirâcüddîn Kamerî Âmulî (7. asır) tarafından telîf edilmiştir. Onun divânından bir nüsha Meclis Kütüphânesi'nde mevcuttur. Yazar, bu *Münâzara*'yı kardeşi İsmail'e hitaben kaleme almıştır.

Kitâbet tarihi: 19 Safer 723, Cumartesi.

200. Kasîde-i Bustî (s. 721-722)

Ebu'l-Feth Ali b. Muhammed Bustî (ö. 401)'nin meşhur kasîdesidir.

Kitâbet tarihi: 21 Safer 723, Pazartesi.

201. Tercüme-i Manzûm Kasîde-i Büstî (s. 721-722) (Farsça)

Bedrüddîn Câcermî (ö. 686) tarafından telîf edilmiştir.Bustî'nin *Kasîde*'sinin beyit beyit tercümesidir. Şâir, kendisinden ve Hâce Mahmûd'tan metnin sonunda bahsetmektedir. *Mûnis el-Ahrâr*'ın mukaddimesinde bu tercüme nüsha farklılıklarıyla birlikte basılmıştır.

Kitâbet tarihi: 21 Safer 723, Pazartesi.

202. Cong-i Eş'âr (s. 723-726) (Arapça)

Safvetü'l-Bâhile, Ebu Sa'îd el-Rüstemî, el-Kâzî el-Ercânî gibi tanınmış veya tanınmamış Arapça söyleyen kimselerden beyitler.

203. Na'tü'n-Nebî Muhammed (s.a.s) (s. 727) (Arapça)

Hüseyin Mansûr Hallâc (ö. 309) tarafından telîf edilmiştir.

Kitâbet tarihi: 2 Rebî'u'l-Evvel 723, Perşembe.

204. İhtiyârâtü Eyyâmi'l-Esâbî' – Manzûme (s. 727) (Arapça)

Emîrü'l-Mü'minîn Ali b. Ebi Tâlib (r.a.)'e nispet edilmiştir. Kâtib, bu nüshanın zeylindeki yazıyı daha iri bir kalemle ve özel bir hassasiyetle yazmıştır. Göründüğü kadarıyla, Ebu'l-Mecd ilk önce bu 365a varağını *Sefîne*'nin sonu olarak düşünmüştür. Ancak daha sonra, yavaş yavaş 366-367 varaklarını 724, 725, 735 tarihlerinde nüshaya ilave etmiştir.

Kitâbet tarihi: 26 Rebî'u'l-Evvel 723, güneş Koç burcunda iken.

205. Mulahhas-i Ahbâr-ı Benî Ümeyye (s. 728) (Arapça)

Mu'aviye'den Endülüs Emevîlerinin 424'teki sonuna kadar Emevî halifeleri tarihinden muhtasar bir şekilde bahsedilmektedir.

Kitâbet tarihi: 24 Cemâziye'l-Ahir 723, Çarşamba.

206. el-Bedâyi'ü's-Sâhibiyye fî Ba'zi'l-Ahbâri'n-Nebeviyye (s. 728-733) (Farsça)

Ebu'l-Mecd Muhammed b. Sadrüddîn Melik Mes'ûd tarafından telîf edilmiştir. O, bu risâleyi hac seferi esnasında bir büyüğünün emriyle –anlaşıldığı kadarıyla divân mensuplarından biridir ve bu seferde Ebu'l-Mecd ile birliktedir- yazmıştır: "Dualar, tesbîhât, doğum tarihi, bi'set ve nübüvvet, Hulefâ-i Râşidîn gibi kitâbet silkinde yer verilmiş olan konulara önemli işaretlerde bulunuldu... Zaman zaman bu konuları mütalaa etmenin şerefiyle müşerref olundu".

Kitâbet tarihi: 22 Receb 723, Çarşamba.

207. Ekâlîm-i Seb'a – Muhtasar (s. 733) (Arapça)

Yedi iklimle ilgili kısa bir metindir.

Kitâbet tarihi: 28 Zilhicce 724, Pazar.

208. Ehâdîs-i Nebevî (s. 733) (Arapça)

Sa'düddîn Mahmûd b. Abdülkerîm b. Yahya Şebüsterî'den rivayetle Ebu'l-Mecd Muhammed b. Mes'ûd, Hz. Peygamber'in birkaç hadisini nakletmektedir. O, hadisin sonunda şöyle diyor: "Sa'düddîn 15 Rebî'u'l-Evvel 725 yılında şu hadisleri ve kendi işittiği ve işlediği diğer şeyleri rivayet için bu râvîye icazet verdi". Bu ifade, bizatihi, Ebu'l-Mecd'in icâzet şeyhi olan *Gülşen-i Râz* adlı eserin sahibi Şebüsterî'nin 725 tarihinde hayatta olduğuna dâir bir senettir ve Şebüsterî'nin vefât tarihiyle ilgili olarak defnedildiği yerde yazmakta olan meşhur kavli nakzeder.

Kitâbet tarihi: 5 Rebî'u'l-Ahir 725, Çarşamba.

209. Mektûb ez Gıyâsüddîn Vezîr (s. 733-734)

Reşîdüddîn Fazlullah oğlu Hâce Gıyâsüddîn Muhammed (Ebu Sa'îd Bahâdır Han'ın veziri)'in, Ebu Sa'îd'in ölümü hususunda dert ortağı olduğunu belirtmek amacıyla yazmış olduğu bir mektuptur. Tarihî meselelere ve tarihin gizli kalmış bazı noktalarına dâir bir takım işaretler içerir. Bu mektupta muhatap, Hâce Mecdüddîn Muhammed'dir. Ebu Sa'îd'in ölüm tarihi, 13 Rebî'u's-Sânî 736'dır. Eldeki bu mektubun kitâbet tarihi ise 19 Ramazan 736'dır.